משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר זרעים

הון עשיר על משנה דמאי

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה דמאי

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-דמאי/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 7
משנה ד 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ג 9
משנה ד 9
משנה ה 12
פרק ג 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 15
משנה ד 18
משנה ה 19
משנה ו 19
פרק ד 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ז 22
פרק ה 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 25
משנה ד 26
משנה ה 26
משנה ו 28
משנה ז 28
משנה ח 29
משנה ט 29
פרק ו 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ה 30
משנה ו 31
משנה ז 31
משנה ח 33
משנה יא 33
משנה יב 33
פרק ז 33
משנה ב 33
משנה ג 35
משנה ד 37
משנה ה 37
משנה ו 37
משנה ז 37
משנה ח 39

פרק א

משנה א

דמאי

דמאי יש בה ז' פרקים. לפי עניינה. יש ליתן טעם. על פי פשוטה. כי עיקרה מדברת בעם הארץ, שהוא כגולם בלי צורה, ותנן (אבות פ"ה מ"י) שבעה דברים בגולם, ומצינו למימר נמי כי מורה מקום העם הארץ, אשר הוא בעשייה כמ"ש בעל מאורות נתן, אשר שם מקננת מלכות בית דוד, יום השבעי. ומצינו נמי למימר כי שמה מוכיח עליה, כי דמאי בגי' נ"ה הנ' היא נ' שערי בינה והה' היא ההא ראשונה של שם שבה כידוע כל זה ליודעי חן, אשר עליה נאמר דא מאי, דהיא היא דקיימא בשאלתא, כדאיתא בזהר דהיא מעלמא דאתכסייא, והנה הוא לאה, אשר ילדה ששה בנים ובת אחת דינה שמה, כי דינא דמלכותא דינא, בין כלם שבעה:

והחומץ שביהודה. פי' החומץ הרגיל ביהודה, והוא של תמד, וה"ה אם הוא חוץ מיהודה, וכן כתב הרמב"ם בפ' י"ג (ה"ב ועי' בכס"מ שם) מהלכות מעשר, וכן החומץ העשוי מן התמדים פטור מן הדמאי. והטעם הוא בירושלמי (ה"א ב.) דלא היו החרצנים חשובים בעיניהם, ומסתמא מפקירים אותם, אבל אם אינו מהחומץ הרגיל ביהודה, אלא שהוא של יין, בין שהוא מיהודה, כגון שהחמיצוהו ע"י שעורים, בין שהוא מכל מקום, ובכל מקום, חייב בדמאי, שלא נפטר אלא החומץ הנעשה מהתמד שלא מצא בו אלא כדי מדתו, ואין הפרש בין יהודה לשאר המקומות, אלא דביהודה היה של תמד מן הסתם, ואינו צריך לשאול עליו אם הוא של יין, ובשאר המקומות מן הסתם הוא של יין, ואם א"א לעמוד עליו ולידע ממה הוא, כגון שהמוכר מת או הלך לו למדינת הים, חייב לעשר דמאי מספיקא, משא"כ ביהודה, ומשום הכי תנן החומץ שביהודה, עם אותם הדברים דמסתמא לא הוו הפקר, אלא ביהודה, ומפני זה אין להקשות אמאי הפסיק ביהודה בין חומץ לכסבר, הואיל וכסבר נמי ביהודה איירינן כדמוכח בירושלמי (שם), כמו שהקשה התי"ט, וכמו כן אין לומר דהאי שביהודה מיותר הוא, הואיל וביהודה קיימינן, שהרי האי שביהודה, הוא שם לווי לאותו החומץ הנעשה מתמד, על כי הרבה ממנו נמצא ביהודה יותר מבכל מקום, ועל פי זה נמצא היות לכל הנוסחאות הכסבר נמי ביהודה דווקא, כפשט הירושלמי, דיהודה שאחר החומץ לגופיה אצטריך, דאי תנן חומץ סתם, איכא למטעי ולומר דאפילו חומץ של יין, ביהודה פטור מן הדמאי, ולא מטעם הפקר,

אלא מטעם אחר כגון ששם אותו של חוצה לארץ מתרבה עליו, או שהייתי מבקש טעם אחר כיוצא בו:

והכסבר. התי"ט הרגיש על הרמב"ם (ה' מעשר פי"ג ה"א), שמנאו בין הדברים אשר הם הפקר בכל מקום, שהוא נגד הירושלמי (הנ"ל), וראיתי אני כי כמו כן עשה בחומץ, שלא הזכיר מה היה דינו בזמן שהיו מביאים נסכים, אלא סתם דבורו, וש"מ שלא חש הרמב"ם לאשמועינן בבירור, כי אם הנהוג בזמן הזה, ושאלתי על הכוסבר, ואמרו לי שעתה נמצא בגליל ממנו מן ההפקר הרבה מאד, ואפשר שכמו כן היה בימי הרמב"ם, ולכן פסק לרבותא, שאף הכסבר לעת עתה הרי הוא כשיתין ודומיו, אשר מסתמא הם הפקר בכל מקום, וראיה לדברי שהרמב"ם ז"ל לא פסק דינו כי אם על הנמצא לעת עתה, שלא הזכיר האוג שביהודה לפטורא, וגם כן לא הזכירו בין המופקרים בכל מקום, וש"מ דבכל מקום הוא נשמר, וזה הוא הפך מתניתין, אלא ודאי דמהחומץ שביהודה למד הרמב"ם לשנות הדין כפי הזמן, ולעת עתה האוג נשמר בכל מקום מחמת מעוט היין, כי בו עושים משקה לשתות, ולא היה האוג הפקר ביהודה אלא בזמן שהיו מביאים משם נסכים, שבזכותם היה יינם מתברך, ולא היו צריכים לאוג, אבל במשך הזמן נתמעט אף יינם מידי שנה בשנה, עד שהוצרכו אח"כ לשמור האוג לעשות ממנו משקה לשתות, נמצאו היות דברי הרמב"ם מיוסדים על אדני פז, על המשנה והתלמוד ירושלמי:

משנה ב

הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור. האי תרי אין לו, משום דזוטרי מילייהו הקדימם, ומחללים אותו כסף על כסף וכו' שנאם בסוף, משום דהוצרך להאריך באותו ענין בפלוגתא, ונאכל לאונן, הוא בירושלם, ודומה לביעור שהוא בירושלם, ולא נשנה בסוף אחר ויאכל כנגדו, משום ומאבדין את מעוטו הצריך להיות קודם ונותנו לעם הארץ וכו', הוא חדוש יותר מנאכל לאונן, ונכנס לירושלם ויוצא מעשיו הם מאוחרים למאבדים את מעוטו בדרכים כמו שאפרש, ואעפ"כ לא שנאו אחריו, משום ונותנו לעם הארץ הצריך להיות סמוך למאבדים את מעוטו כמ"ש לקמן, ולשנותו אחר ונותנו לעם הארץ אינו נכון, שהרי ונותנו לעם הארץ הוא לאוכלו בירושלם, נמצא שהוא מאוחר לנכנס לירושלם ויוצא:

ומאבדים את מעוטו בדרכים. פי' כשהוא דבר מועט יכול להניחו שילך לאיבוד ולא יביאנו לירושלם, שלא להוציא עליו הוצאת הדרך, ובדרכים ר"ל בשביל הוצאת הדרכים, כן משמע בירושלמי (ה"ב ג. ועי' ברידב"ז שם) וכן יש לפרש לשון הרמב"ם בחבורו (ה' מע"ש פ"ג ה"ט) וכן בפירושו, והר"ב ז"ל שהעתיק לשון הרמ"בם לא העתיקו מלה במלה אלא

הוסיף בו ביאור משלו, ובזה יצא לנו קושיא גדולה דהיכי קאמר מה שאין כן בודאי, שצריך שיעלהו כלו או דמיו, ולא יפסד ממנו כלום בדרכים. דמשמע דאם אירע לו דומיא דדמאי שנאבד ממנו מעט בדרך שחייב באחריותו, והלא בפ"ב דבכורים משנה ד' תנן יש בבכורים מה שאין כן בתרומה ומעשר, שהבכורים וכו' וחייב באחרייותן מכלל דמעשר אינו חייב באחרייותו, והאי מעשר הוא מעשר שני, כדתנן התם במשנה ב' יש במעשר ובכורים משא"כ בתרומה שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום וכו', אלא ודאי פי' משנה זו הוא כמ"ש, דבדמאי נפטר בטענה זו להיותו דבר מועט שלא להביאו בירושלם, משא"כ בודאי דאינו נפטר בטענה זו אף אם הוא דבר מועט, וצריך להביאו כלו או דמיו הן מעט הן הרבה, אבל אם נאבד או נגנב ממנו בדרך, או קודם צאתו מביתו, אינו חייב באחרייותו כלל ועיקר:

ונותנו. מלשון זה נראה דאף במתנה יכול ליתנו לו, משא"כ בודאי שאסור ליתנו במתנה ממש, למאן דס"ל דמתנה כמכר, ומ"ש הר"ש כההיא דמשנה ג' פ"ג דמ"ש, דהיינו ע"י חילול, אינו מוכרח, ועיין לקמן.

ונותנו לעם הארץ. האי מיעוט הנזכר, אבל הרבה אסור ליתנו לעם הארץ, זו היא דעת הרמ"בם בפ"ג מ"ה מעשר שני, ואף הראב"ד מודה לו בזה וכדבריו הוכיח הכ"מ, והכי משמע לישנא דמתניתין דלא קתני ונותנין אותו, כדקתני ומאבדין את מעוטו, ומחללין אותו, אלא קתני ונותנו, דמשמע דמאותו מועט הנזכר לעיל סמוך לו קאי, וזה המועט הוא דשרי ליתנו לעם הארץ אפילו במתנה, אבל כשהוא מרובה אינו יכול ליתנו לו במתנה אלא ע"י חילול, כדתנן במשנה ג' פ"ג דמ"ש מי שהיו לו מעות בירושלם וכו', ולא יאמר כן לעם הארץ אלא בדמאי. והיינו דפסק הרמב"ם בפ"ח מה' מ"ש כלשון אותה משנה ממש, ולא חילוק בין מעט למרובה כמו שחילק הכא, וזה הוא דלא כהר"ש שכתב דהאי ונותנו הוא כההיא דתנינן במשנה ג' פ"ג דמ"ש, שכתבתיו לעיל בדבור הנ"ל. ולפי הנראה הר"ש ס"ל דהאי ונותנו לא קאי אמיעוט דרישא, אלא אפילו מרובה שרי ובדרך חילול כההיא דמ"ש, ולא כן נראה מלישנא דמתניתין כמ"ש, ועוד קשה דתרתי למה לי, ולכן מחוורתא כהרמב"ם ז"ל, כ"ש דאי אמרינן בההיא דמעשר שני, יאכל כנגדו, כנראה מדברי הר"ש, לא הועילו רז"ל בתקתנם לזה האיש כלום, ועיין מ"ש במעשר שני:

ויאכל כנגדו. כתב התי"ט ז"ל כיוצא בזה בסוף פ"ק דמ"ש וע"ש, עכ"ל. והנה ראיתי שם והנה טעמא דהתם הוא משום קנסא, ועל פי דרכנו אין טעם זה שייך לכאן, דהכא לכתחילה שרי לעשות כן ליתנו לעם הארץ על תנאי זה שהוא יאכל כנגדו, וזה לשון הרמב"ם בפ"ג מה' מ"ש, והמפריש מ"ש של דמאי פחות מכגרוגרת, הרי זה נותנו לעם

הארץ ואוכל כנגדו, אבל לא יפרישנו לכתחילה לאבדו, שאין מפרישין לאבד. ומלישנא דמתניתין נמי יש להוכיח כל זה, דלא קתני ומפרישין את מעוטו, ומאבדין אותו בדרכים, אלא ומאבדין אותו לבד קתני, דמשמע שכבר נפרש שלא על מנת כן, ובעם הארץ לא קתני ואם נתנו לעם הארץ יאכל כנגדו, דמשמע אם עבר ונתנו, אלא ונותנו לעם הארץ קתני דמשמע לכתחילה, ואע"ג דעדין לשון הרמב"ם צריך ביאור קצת, מ"מ לא אאריך בזה, כי על המצטרך לישוב לשון ומשמעות המשנה באתי, ולא על דבר אחר:

ובלבד. הר"ב לא גריס ליה, וכן נראה, כי על פי פירוש התוספות שכתב התי"ט, לשון המשנה הוא בדוחק גדול:

משנה ג

שמן לסוך בו את הכלים. הוא עב מאד עד שאינו ראוי לנר, משום הכי לא כללם בשמן אחד:

מכזיב ולהלן וכו'. הפסיק במקום הפטור, בין הדברים הפטורים, לגלות טעם הפיטור של השנויים אחריו שהם כמהו, שלא גזרו עליהם, וכר' יוחנן דירושלמי (ה"ג ד:) ופסק הרמב"ם כמ"ש התי"ט:

מכזיב ולהלן. וכזיב בכלל, הכי איתא בירושלמי (שם):

חלת עם הארץ והמדומע. החלה שכיחא יותר מהמדומע, משום הכי הקדימה:

משנה ד

הדמאי מערבין בו. כתב התי"ט ז"ל ומצאתי בליקוטי מהרי"ל, שאמר מימי תמהתי על מערבין בדמאי, אמאי היא נשנית כמה פעמים בש"ס משום משנה ע"כ. ואני הצעיר שותיה דמר לא ידענא, דא"א דכוונתו לומר דהכא תנן הדמאי מערבין בו, ובש"ס נשנה כמה פעמים בשם משנה מערבין בדמאי, ואין זה לשון המשנה, דהא משנה שלמה היא בערובין פ"ג ומערבין בדמאי וכו', ולכן נלע"ד דצריך למחוק תיבת משום, ופי' דבריו, שתמא על שנשנה דין זה כמה פעמים בשיתא סדרי משנה:

ומברכין עליו ומזמנין עליו. יותר מתיישב פי' רש"י (שבת כג.) דמברכין ר"ל המוציא, מפי' הר"ב והר"ש שפירשו בה"מ, מדהקדים מברכין למזמנין. והר"ש עצמו פי' נמי פ"א כפירוש רש"י, וכתב דהכא קמ"לן דפוטר בברכת הדמאי, לאחרים האוכלים ודאי, בין בתחילה בין בסוף, והביא כמה ראיות על זה ונכון הוא:

הא. ממאי דתני שמפריש אותו בין השמשות, ולא חייש למתקן מנא, ש"מ דהוי כמתוקן כבר, ולכן אם הקדים מ"ש לראשון, שצריך להפרישו להוציא ממנו תרומת מעשר, ונמצא דיש בו חלק תרומת מעשר, אין בכך כלום, כיון דמתוקן ועומד הוא מעיקרא,

ולפי זה אין אנו צריכים למ"ש התי"ט. זה היה נלע"ד אבל ראיתי להרמב"ם שכתב דצריך שיפריש אף המעשר ראשון על המ"ש שכבר הפריש, וזה כתב בפירושו. אבל בחיבורו (ה' מעשר פ"ט ה"ו) פסק כמ"ד דירושלמי (ה"ד ה:) דשרי להקדימו לכתחילה, ולא הזכיר התם כלל חייוב זה, א"כ מוכח דאינו צריך, ויש לזה קצת הוכחה בירושלמי:

פרק ב

משנה א

לכל מקום. כתב הר"ב אפילו מכזיב ולהלן, דהיינו בחוצה לארץ, וכן פי' הר"ש, וגם הרמב"ם פי' כן, והוא דלא כר"ע דפטר פירות הארץ שיצאו חוצה לארץ בריש פ"ב דחלה. ויש לתמוה דהא הלכה כמותו מחבירו (עירובין מו:), וכן פסקו המפרשים ז"ל הנ"ל, והרמ"בם כבר חזר בו מפי' משנה זו בחבורו (ה' תרומות פ"א הכ"ב) כמ"ש התי"ט, ולו מצינו כמה פעמים שעשה כן, שבחיבורו חזר בו מפירושו, אבל להר"ב והר"ש קשה דסותרים דבריהם שבפירושם זה לזה, ואין לומר דסלה"ו דמשנה זו אתיא דלא כהלכתא, וכר"א דפליג אר"ע התם ומחייב פירות הארץ שיצאו חוצה לארץ, דאם כן הוא הוה ליה לר"ב הפוסק ההלכה בפירושו, להזכיר דבר זה בפירוש כדרכו בשאר המקומות, ועוד דסיפא דמתניתין דקתני והאורז שבחוצה לארץ כל המשתמש ממנו פטור, דפי' הרב אפי' בארץ ישראל, משום דמנכר דהוא מחוצה לארץ, אמאן תרמייה, לא כר"א ולא כר"ע אתי, דהא לכ"ע פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין, ואין לומר דמתניתין דהכא אתיא כר' יהודה (ירושלמי חלה פ"ב ה"א י.) דס"ל דאף בפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ פליגי, דר"א ס"ל דפטרי ור"ע מחייב, וא"כ כולה מתניתין ר"א היא. דהא סתמא תנן וסתם משנה ר"מ היא, ור"מ הוא דס"ל דכ"ע מודו בפירות ח"ל דנכנסו לארץ דמחייבי כדאיתא בירושלמי דחלה (שם), ועוד דבירושלמי פ"ק דדמאי (ה"ג ד:) אמרינן שהלוקח מן החמרים בצור חייב בדמאי, מפני שחזקתן מהארץ, ופסקו הרמ"בם בפ' י"ג מהל' מעשר (ה"ה), הרי מפורש דמתניתין דמחייבי פירות הארץ שיצאו חוצה הלכתא היא.

לכן נלע"ד דס"ל להר"ב דע"כ לא פליגי ר"א ור"ע, אלא בחלה משום דבה כתיב (במדבר טו, יח) שמה, שמשם מביאים ראיה לדבריהם כל אחד לפי סברתו כדאיתא בירושלמי דהתם (חלה שם), אבל בתרומות ומעשרות כ"ע מודו דפירות הארץ מחייב אפילו חוצה, ופירות חוצה מפטרי אפילו בארץ, דבהו לא כתיב שמה, ומתניתין אתיא ככ"ע, אבל על הרמב"ם בחבורו צ"ע דסותר דבריו, שהרי פסק בפ"א מה' תרומות (הכ"ב) דפירות הארץ שיצאו חוצה פטירי אף מתרומת ומעשרות מהאי דרשה דשמה, ואפילו מדבריהם

פטירי מהאי דרשה דשמה, וא"כ איך פסק האי דהחמרים שהביאו פירות לצור דמחייבי משום דחזקתן מהארץ הם, הלא כשיצאו חוצה מפטרי, וע"ש כי כמה דינים כיוצא בזה פסק והם כלם מהירושלמי, והם סותרים הכלל אשר כלל בדרשה דשמה, כי אנכי לישב פי' המשנה באתי, ומה שפירשתי בה נלע"ד עיקר:

שבחוצה. לפי דברי הר"ב פירושו של חוצה, אלא דמסתמא הוא בחוץ, דמה לו להיות מובא בא"י, שיש ממנו בתכלית היפוי, וזה מובדל ממנו בתכלית ההבדל, וא"א להונות בו בני אדם:

משנה ג

חבר. לבני אדם ההגונים, שלא יצטרכו להפרד ממנו מפני חשש טומאה, וסימנך חבר אני לכל אשר ייראוך (תהלים קיט, סג), ועל שצריך לפרוש מהבלתי יודעים הדינים האלה, נקרא נמי פרוש:

לח ויבש. לא זו אף זו קתני:

משנה ד

אלו הן המשפיעין במדה גסה. שמהם תלמד מה הוא שיעור המדה גסה, והיינו דתנן כגון, דמשמע כגון אלו, הם המשפיעין במדה גסה, מכלל דאיכא נמי אחריני כאלו, אע"ג דברישא תנן אלו הן דמשמע דווקא, ולסימנא בעלמא נקטיה, שהרי במשנה דלקמן תנינן שיעור הגסה בפירוש:

הסיטונות. אע"ג דהתי"ט האריך למעניתו להוכיח דלא מקרי סיטון, אלא מוכר לח, ודחה דברי הר"ב שפירש הסיטונות ומוכרי תבואה לאחר, ומלשון המשנה נראה דהם שני מיני סוחרים, ובזה אני מודה לו, דהכי איתא בפירוש בירושלמי (ה"ד י:) דשני מיני בני אדם הם, מ"מ אינו נראה שיהיה הסיטון דווקא מוכר לח, והבט עיניך וראה לשון הירושלמי אשר אני מעתיקו ומפרשו מראשו לסופו, כי על ידו יתברר פי' משנה זו והבאה אחריה על בוריה, וזה הוא (החנוני אין רשאים למכור את הדמאי, חבריא בשם ר' אלעזר דר' מאיר היא) פי' דבבא זו אתיא כר"מ דווקא (דר"מ אמר דלא התירו למכור דמאי, אלא לסיטון בלבד) מכלל דלחנווני לא התירו (התיב ר' יוסי והא מתניתא פליגא אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה, הוי אית חורנין) פי' היכי קאמר ר"מ דלא התירו אלא לסיטון בלבד, דמשמע ולא לשום מין תגר אחר, והלא תנן אצל היתר הסיטון אף אחרים, והם המוכרי תבואה, דסתם משנה ר"מ היא (אמר ר' יוסי לא על הדא אמר ר"א הדא מלתא, אלא על הדא) פי' לא על זה דחנוונים אמר ר"א דבר זה, דהם דברי ר"מ, דמשמע דס"ל דכוונת ר"מ באמרו אלא לסיטון בלבד, לאפוקי מדין זה

כל מין תגר אחר שאינו סיטון, אלא על זה אמרו (דתני בד"א בזמן שהיה מוכר בחנותו או על פתח חנותו אבל אם היה מוכר בפלטר או בחנותו שהיא סמוכה לפלטר מעשר על הכל עליה) פי' בד"א דהאי נחתום לא מחייב להוציא אלא כדי תרומת מעשר וחלה, ולא המעשר שני, בזמן שהיה מוכר בחנותו או על פתח חנותו, דאז אינו מוכר במדה דקה כי אם דבר מועט, כי דרך הנחתום למכור לפלטרים לחם הרבה בבת אחת, והפלטר מוכר מעט מעט למנפולים ולבני אדם במדה דקה כדמשמע בפ"ה (מ"ד), אבל אם היה מוכר בפלטר ר"ל שהוא בעצמו מוכר מעט מעט כפלטר, הרבה מאותו לחם אשר עשה, אע"פי שאין דרך למכרו כלו כך, כי מוכר ממנו לפלטרים אחרים במדה גסה, ואפילו לא היה מוכר בפלטר בקביעות אלא שחנותו סמוכה לפלטר, דמסתמא הרבה בני אדם הבאים לקנות מן הפלטר, מניחים הפלטר וקונים ממנו כי הוא מוזיל יותר מן הפלטר, שהרי הפלטר הקונה ממנו גם הוא רוצה להרויח במכירתו, אז צריך לעשר על הכל, פי' להוציא כל המעשרות בין על מה שמוכר במדה גסה בין על מה שמוכר במדה דקה, ועל זה הוא דאמרו (חברייא בשם ר"א, דר"מ היא, דר"מ אמר לא התירו למכור דמאי, אלא לסיטון בלבד).

ועתה אין לומר דס"ל לר"א דר"מ סיטון דווקא קאמר, ולהקשות עליו ממתניתין דתנן נמי מוכרי תבואה כבתחילה, שהרי הוא בעצמו קאמר דהאי דנחתום דלא מחייב, אלא א"כ מוכר בפלטר או כיוצא בו, הם דר"מ, ש"מ דסיטון וכל הדומה לו קאמר ר"מ, ומוכרי תבואה הרי הם כמוהו כמו שאפרש עוד, ואע"ג דמ"מ לא מיפטר האי נחתום מכל וכל כי צריך להוציא כדי תרומת מעשר וחלה, אפילו הכי אין זה מפני שאינו יכול למכור דמאי, דאם עושה בטומאה פטור מכלום, והלוקח חייב לעשר, כדתנן בפ"ה (מ"ג) הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר וכו', אלא מפני שעושה בטהרה הצריכוהו לכך כדאיתא בירושלמי דהכא (בע"א), ואע"ג דסברא זו היא סברת ר' יוחנן, ור"א פליג עליה וקסבר דטעמא הוא משום שמוכר במדה דקה, האי חברייא פליגי ומהפכי דר' יוחנן לר' אליעזר, והראיה דלקמן מהפכי דר"א לר"י, ואפילו תימא דר"א במקומו עומד, מ"מ אתי שפיר דנחתום דומה לסיטון, דמן הדין היה פטור מן הכל כדמשמע בירושלמי, וכפירוש הר"ש, אלא דחייבוהו בתרומת מעשר וחלה, אע"ג דעיקר מכירתו הוא בגסה משום דמשתכר הרבה כדמשמע במשנה ז' פ"ח דפאה בפי' הר"ב, ועוד שלפעמים הוא מוכר בדקה שאז מרויח ביותר, מכלל דמי שאינו נוהג כמנהג הזה כגון המוכרי תבואה, הרי הם כסיטון אפילו לר"מ, דלא נקט ר"מ סיטון אלא לדוגמא שלעולם הוא אינו מוכר בדקה, וגם אינו מרויח הרבה כי אם ברוב מכירת התבואה, (היידן ר"מ ההיא דתנינן לבתרה, ר"מ את

שדרכו להמדד בגסה ומדדו בדקה טפלה דקה לגסה) פי' כאיזה ענין של ר"מ אתיא האי דנחתום.

ומשיב כההיא דתנינן אח"כ רמ"א את שדרכו וכו' טפלה גסה לדקה הכי צריך להיות, כדמוכח מסוף הענין (תני ר' חייא כן את שדרכו להמדד וכו') והכא נמי צריך לגרוס כדלעיל, טפילה גסה לדקה, ופי' ור' חייא נמי תני הכי (וכן פלטר מדה דקה, וחנות מדה גסה, טפילה היא הגסה לדקה) זו היא המסקנא דמלתא דאיזה ר"מ, והוא זה, כי פלטר מוכר במדה דקה, ובחנות בגסה, והגסה היא טפלה לדקה ומשום הכי להיותו מוכר בפלטר או סמוך לפלטר, חייב לעשר אף כשמוכר הגסה מפני הדקה, שהגסה היא טפלה אליה, והיינו דאמרינן לעיל מעשר על הכל עליה, פי' שבשביל הדקה חייב לעשר אף על הגסה, הרי מוכח דצריך לגרוס בדר"מ טפילה גסה לדקה, כי זו היא מסקנת דבריו, וכמו כן בדר' חייא דתני כן (חברייא בשם ר' יוחנן, מפני התינוקות, דלא ייכלון טבל) פי' נותנים טעם למה צריך לעשר הכל אף מה שימכור בגסה, ואומרים דהוא כדי שלא יאכלו התינוקות טבל, דאם אתה אומר שאינו צריך לעשר על הגסה, הואיל והוא דומה לפלטר, על כי מוכר בפלטר, או שהוא סמוך לו, הרבה קונים במדה דקה באים אצלו, וגם התינוקות, וחיישינן שמא ישכח ויתן להם ממה שמוכן למכור בגסה שהוא טבל, והם אינם יודעים לישאל ואכלי ליה בטבלו (רבי לא בשם ר' יוחנן, מדה דקה הואיל והמוכר משתכר, המוכר מפריש, מדה גסה הואיל והלוקח משתכר, הלוקח מפריש) זה מפורש, והוא דפליג אדחברייא, ושאינו חייב לעשר לפי זה כי אם על מה שמוכר בדקה (מתניתא מסייע לדין, ומתניתא מסייע לדין) פי' מצינו מתניתא דמסייע לחברייא, ומתניתא דמסייע לרבי לא (מתניתא מסייעא לחברייא.

ר' נחמיה אמר את שהוא טפל לדקה כדקה, ואת שהוא טפל לגסה כגסה) המתניתא דמסייעא לחברייא דמחייבי לעשר אף הגסה, היא זו דתנן ר' נחמיא אומר את שהוא טפל לדקה, כגון הכא שהגסה דחנות היא טפלה לרוב הדקה שמוכר בפלטר, היא כדקה וצריך לעשרה כמוה, ואת שהוא טפל לגסה כגסה היא חשוב' אע"פי שהיא דקה, הרי מפורש כחברייא דלעיל דמחייבי הטפל לדקה כדקה (מתניתין מסייעא לרבי לא, תני ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אמר מדד לו בדקה חייב, אפילו לא מדד לו אלא סאה ורובע, צריך לעשר את אותו הרובע) וזה הוא כרבי לא דטעמא מחמת שמשתכר, ולכן כשמוכר מדה גסה שאינו משתכר כל כך, שמשפיע ונותן לו יותר ממדתו פטור, וכשמוכר מדה דקה שמשתכר יותר, על כי מדקדק בה הרבה שלא להוסיף על המדה חייב, ואפילו מוכר גסה ודקה כאחד ולאדם אחד, כגון שמכר סאה ורובע, על הסאה

שהוא מדה גסה המוכר פטור, ועל הרובע שהיא מדה דקה חייב (אמר ר' זעירא חשבון שבר ביניהם, מדד לו סאה לענין רביעין הואיל והמוכר משתכר המוכר מפריש, מכר לו רביעין לענין סאה הואיל והלוקח משתכר הלוקח מפריש) פי' אמר ר' זעירא וכי צריך לעשות חשבון מן השברים כדי לעשר עליהם ולא על הסאה, אינו כן, אלא בין בסאה שלימה בין בשברים אזלינן בתר מדידתם, שאם מדד לו סאה בלי שפע כמו שמודדים הרביעים, הרי המוכר משתכר כי מודד לו במדה דקה ולכן המוכר חייב, ואם מכר לו רביעים ומדדם לו בשפע רב כמו שמודדים הסאה שהיא מדה גסה, הרי הוא כאלו מכר לו מדה גסה אפילו לא מכר לו אלא רובע אחד, כי הלוקח משתכר באותו שפע המותר, ולכן הלוקח חייב.

הרי מפורש בירושלמי זה כמה עניינים, חדא דהדין עם התי"ט דסיטון ומוכרי תבואה שני מיני תגרים הם כדאמרינן לעיל, והא מתניתא פליגא וכו' כגון סיטונות ומוכרי תבואה, הוי אית חורנין מלבד הסיטונות. שנית דסיטון הוא כפי' הר"ן (עי' נמק"י ב"ב מד: מדה"ר) תגר גדול מכל מיני סחורות הן יבש הן לח, דאם איתא דלא נקרא סיטון אלא המוכר לח, מפני מה הקשו לר"א מהסיטונות ומוכרי תבואה דאפשר לפרשם בענין אחר כפירוש הר"ב, ולא הקשו לו מדתנן איזה היא מדה גסה ביבש שלשה קבין ובלח דינר, דשם מפורש בבירור דאף ביבש שייך דין מדה גסה, וכ"ש דאיכא למימר שדברי ר"מ ממש הם הנזכר ברישא דמתניתין, אלא ודאי דאין משם קושיא משום דבסיטון עצמו דקאמר ר"מ שייך ביה יבש ולח. והכי נמי יש להוכיח ממשנה ו' פ"ה דתנן התם הלוקח מן הסיטון וכו', והתם ודאי אין סברה לחלק בין לח ליבש. ועוד דתנן התם אפילו מאותו הסוג, ופירש הר"ב קופה, ואין דרך בני אדם בפרט התגרים הגדולים להכניס המשקה הלח בקופה. ועוד דבירושלמי דהתם מזכיר על אותו ענין הסאות, ואין דרך הלח להיות נמדד בסאה, וא"כ ההפרש שבין סיטונות למוכרי תבואה הוא, שהסיטונות מוכרים יותר במדה גסה מהמוכרי תבואה המוכרים להם, ומ"מ אין דרך מוכרי תבואה אלו למכור בדקה, והראיה שמוכרים לסיטונות הקונים תבואה הרבה בשפע רב, ומשום הכי הרי הם כסיטונות לענין זה, ולא תנן מוכרי תבואה וסיטונות, משום דבהכי הוי לא זו אף זו, ועוד דשם סיטון כלל תגר גדול המוכר לח ויבש, ובזה אתי שפיר ליתן שיעור למדה גסה בלח ויבש במתניתין דלקמן, ושם אדבר עוד על הירושלמי הנ"ל מאי דנפקא לן מיניה:

משנה ה

רמ"א את שדרכו וכו'. על פי הירושלמי הנ"ל תדע הגירסא האמיתית שבמשנה זו, ולפי הנראה אינה לא כהרב ולא כהרמ"בם, ואף כי בתוספתא (פ"ג הט"ו) איתנהו דר"מ בענין

אחר, כבר כתב הר"ש דתרי תנאי נינהו ואליבא דר"מ, אבל הרוצה לדחוק עצמו קצת יכול לישב הירושלמי כפי' הר"ב, ובאמור דאף ר' לא מילתא דר"מ קמפרש, ושפלוגתייהו דחברייא עם ר' לא אדברי ר"מ קאי ודוק:

ביבש שלשה קבין וכו'. מה שכתבתי בדבור זה במהדורא קמא, אינו צריך לפי מה שהוכחתי לעיל דסיטון הוא תגר בין דלח בין דיבש, דלא כמ"ש שם:

סלי תאנים וסלי ענבים. במשנה ח' פ"ו דברכות הקדים התנא התאנים לענבים, שלא כסדר שכתוב, וכתב התי"ט (שם") דהקדים המתבשל תחילה, ע"כ. וטעם זה שייך בכל כיוצא בזה:

וקופות של ירק. כך הוא דרכו של ירק להיות מובא בקופה, שהוא כלי עשוי בגמי רך, שדפנותיה נכפפים ונדחקים זה בזה כשאדם אוחזה באזניה. ומטעם זה אין דרך בני אדם להביא בתוכה תאנים וענבים שנדחקים ונמאסים, אלא מביאים אותם בסלים, שהם עשויים בגמי קשה שאינם נכפפים כשאוחזים אותם בידיהם, משום הכי תני בהו סלי, ובירק קופות:

פרק ג

משנה א

מאכילין את העניים דמאי. אפילו לנו. ואת האכסניא דמאי. דווקא אם לא לנו. משום הכי לא כללם בבבא אחת:

משנה ב

עלי ירק. נקט דין זה בעלי ירק, דלאו מאכל אדם נינהו על הרוב, כי אם על ידי הדחק, לרמוז דדוקא בעלי ירק וכיוצא בו שרי לחתוך ולהשליך להקל ממשאו, אבל לא באוכלי אדם המתוקנים דאיכא בהו בזיון ואסור לנהוג בזיון באוכלים. ועוד רבותא אשמועינן דאפילו עלי ירק דלא שכיח כל כך שיקבצם בני אדם מעל הדרך לאכלם, לא ישליך עד שיעשר, וכל שכן אם הם אוכלים ממש שלא יפקירם עד שיעשר:

הלוקח. בידו, לקנות:

ירק. אדקאי בירק קתני ירק. ועוד עיין בד"ה מן השוק, ובד"ה היה עומד:

מן השוק. ה"ה מן השדה, דכשנאגדו דזה הוא גרנן למעשרות, המקח קובע למעשר. ולא נקט מן השוק אלא לגלות אירשא דהרוצה לחזום דלא ישליך עד שיעשר, דבמוליך לשוק איירי. דאי מוליכם מהשדה לביתו עדיין לא הוקבעו למעשר עד שיראו פני הבית ושרי להשליך בלי שיעשר, כדתנן בפ"ק דמעשרות (מ"ה) בד"א במוליך לשוק פי' למכור, אבל

במוליך לביתו אוכל מהם ארעי עד שמגיע לביתו, וה"ט דהכא נמי תנן ירק. א"נ הלוקח מן השוק דווקא, נתחייב לעשר עד שלא יחזיר, ע"י משיכה לבד, אבל הלוקח בשדה או מן המוליך לביתו לא נתחייב עד שיתן את הדמים, והטעם מבואר בבד"א הנ"ל, זו היא דעת הרמ"בם בחיבורו (ה' מעשר פי"א ה"ח) ע"ש דבלאו הכי דבריו סותרים זה את זה:

היה עומד. ואינו עושה כלום אלא מפני שרוצה לקנות המוכר מונה ומיחדם לו, כמ"ש התי"ט בשם הרמב"ם, כך כתבתי במהדורא קמא, אבל ראיתי עתה אחרי רואי דאין אנו צריכין לזה כלל, דאף אם הלוקח עצמו מברר ומונה ליחדם לו, אע"פי שמשך, הואיל ולא כיון לקנות במשיכה זו כאילו לא משך דמי, וכדתנן במשנה ג' פ"ד דפאה נפל לו עליה מעבירין אותה הימנו. אע"ג דארבע אמות של אדם קונות לו, משום דגילה דעתו דאין כוונתו לקנות בד' אמותיו, כדאיתא בירושלמי דהתם (ה"ב כא:) וכתבו הר"ב שם. והיינו דלא תנן הכא ונמלך להחזיר כדתנן ברישא, דכאן לא שייך המלכה שהרי עדיין לא קנאו, משא"כ ברישא דכיון דווקא לקנותם, ולא היה ממתין אלא שימנו אותם כמפורש במשנה. ואם תאמר הואיל ובכיון לקנותם דווקא איירינן ברישא, מאי קמ"ל פשיטא, י"ל דחדוש גדול קמ"ל, דאע"ג דהלוקח אינו חייב לעשר אלא מדרבנן, ושהמשיכה לבד בלי נתינת מעות אינה קונה אלא מדרבנן, דזו היא דעת ר"י (ב"מ מז:) דהלכתא כותיה לגבי ר"ל דפליג עליה, ומעשר ירק דביה איירינן דתנן הלוקח ירק דאפשר לרבותא קתני ליה אינו אלא מדרבנן, אע"פכ החמירו לעשר קודם שיחזיר, ולפי זה אתי שפיר נמי לישנא דלהחזיר דתנן בסיפא, שהרי בידו הם וצריך להחזירם, ואין אנו צריכין לדחוק עצמנו במ"ש התי"ט להחזירם מן היחוד, וה"ט נמי דברישא תנן הלוקח דהרי הוא כאילו אמר הקונה, והכא שינה בלשונו דקתני היה עומד ולוקח, משום דפירושו הוא לוקח בידו לברור, ולא שיכוין לקנות ע"י לקיחה זו:

וראה טוען אחר יפה ממנו. ה"ה אם לא ראה ורוצה להחזיר מה שבירר מכל וכל, ולא להחליפו באחר, אלא דרמז רמז לנו דאפילו בענין זה דעדיין לא קנה, אינו נכון לעשות כן להחזיר מה שבירר ולא לקנות כלום, דהרי הוא כאילו עומד על המקח והוא אינו רוצה ליקח דאסור (עי' ב"מ נח:), דאינו ידוע לכל שתחילת כוונתו היתה ליקח אע"ג דעתה חזר בו, הואיל והלך לו משם ואינו קונה כלום:

מותר להחזיר. הא דלא תנן דומיא דרישא ורוצה להחזיר אינו צריך לעשר. אלא תנן מותר להחזיר, דנראה כאילו היתר ההחזרה הוא דקמ"ל. רמז רמז לנו דבכגון הא מותר לכתחילה להחזיר ואין בו משום מחוסרי אמנה, וממילא משמע דאינו צריך לעשר,

דלעולם לא היו שלו, מכלל דברישא דקנה במשיכה כמפורש בירושלמי (ה"ב יג:), אין לו היתר זה אלא אם כן המוכר מרוצה:

מפני שלא משך. בלקיחה זו, שיקנה בה, שהרי לא כיון לקנות בה. ועל פי פירושי אתי שפיר שגם בסיפא זו איכא רבותא, דאע"ג דלקחם הלוקח בידו, מחזיר ואינו מעשר, הואיל ולא כיון לקנות, דלפי' הרמ"בם דהמוכר הוא דמיחדם לו, מילתא דפשיטא הוא, דהרי לא נתן מעות ולא משך, במה קנה:

משנה ג

המוציא. פירושו המוצא, ולגלות דאין זה אלא בזמן דידוע לו שאלו הפירות הם מהנקבע כבר למעשר, כאילו הוא בעצמו הוציאם, וכדתנן במשנה י' פ"ב דמכשירין. קתני המוציא שהוא לשון הוצאה, ולא לשון מציאה. ומהאי טעמא נמי לא קתני דין זה דהמוצא אצל הרוצה לחזום המשליך, אלא שנה ביניהם דין הלוקח ירק מן השוק, משום דלתרויהו החיוב שלהם בשוק תליא כמ"ש לעיל בד"ה מן השוק, וכדתנן במשנה דמכשירין הנ"ל:

עד שיעשר. ודאי חוץ מן התרומה גדולה, דא"א לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה התרומה, אם לא שהוא דבר שאין לו גורן כמבואר בירושלמי פ"ב דמעשרות (ה"ג). אבל כשיש לו גורן א"א לגורן וכו' כדתנן במשנה א' פ"ו החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו. והוא מטעם זה כמ"ש הר"ב שם, כנל"עד אף כי הרמב"ם (ה' מעשר פי"א ה"ט) לא פסק כן, וראיה לדברי מהמשנה דמכשירין הנ"ל, דהכי תנן התם המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהם פטור, ולמכור בשוק חייב, מחצה למחצה דמאי. אוצר שישראל וגוי מטילין בתוכו, אם רוב גוים ודאי, ואם רוב ישראל דמאי, מחצה למחצה ודאי, דברי ר"מ. וח"כא אפילו כולם עכו"ם וישראל א' מטיל בתוכו דמאי, ע"כ.

והנה הטעם האמיתי של הפיטור והחיוב דמוצא פירות, תלוי במתניתין דתנן בפ"ק דמעשרות (מ"ה), דהמוליך לשוק הוקבע למעשר ע"י הגורן שהגיע לפירות ההם בשדה, והמוליכם לביתו לא הוקבעו עד שיראו פני הבית, וכמו שכתב הרמב"ם בחיבורו (שם פ"ג ה"ב-ד), דלא כמו שפירש בפירושו (מכשירין שם) הוא והר"ב עמו, הסובלים דוחקים וקושיות כמו שהקשה עליהם התי"ט (שם), ומכיון דהכי הוא, הא קמן פרושא דמתניתין. המוצא פירות בדרך, אם רוב מכניסין לבתיהם פטור מכל וכל, שהרי אזלינן בתר רובא, ועדיין הפירות האלו אע"פי שהגיע גרנן למעשר בהיותם בשדה לא הוקבעו עד שיראו פני הבית, ובבואם לידו עד שלא הוקבעו מן ההפקר תו לא מחייבי, ואם רוב בני אדם מביאים אותם מן השדה למכרם בשוק חייב בכל חוץ מן התרומה גדולה, מהטעם שכתבתי לעיל מפני שמשהגיע גרנן למעשרות בהיותו בשדה והוא חשב עליהם למכרם

בשוק הוקבעו מיד, ולכן כשנפלו מידו ואבדם ומצאם אדם אחר וזכה בהם מן ההפקר, לא משום זה נפטרו, שהרי נתחייבו במעשר קודם שהופקרו, ומשום הכי אין להפקר כח לפטרם עוד, ומכיון דאזלינן בתר רובא, ורובא מהחייוב קאתו, הרי מצינו ראיה גדולה ללוי ולעני לשאול חלקם בפיהם, משא"כ בלוקח תבואה מע"ה דאדרבא רוב ע"ה מעשרין הם, והמוצא פירות דהכא דמחייבנן בשרוב מביאים למכור בשוק איירינן, אבל כשהם מחצה ומחצה אז מעשרים דמאי, שאין ללוי ולעני ראיית הרוב להביא, שהרי אינם כי אם מחצה ומחצה, ולכן אם אנו רוצים לפרש עד שיעשר דמתניתין בדמאי, צ"ל דבמחצה על מחצה איירינן, ומלישנא דמתניתין דהתם מוכח דהכי הוא, דבלמכור בשוק קתני חייב, ובמחצה על מחצה קתני דמאי, ואא"ב דחייב דלמכור בשוק הוא ודאי, היינו דמחצה על מחצה קתני דמאי, אלא אי אמרת דחייב ר"ל דמאי, ליתני או אידי ואידי חייב, או אידי ואידי דמאי, אלא ודאי לא ראי זה כראי זה.

ואף מסיפא דמתניתין יש להוכיח כן שהרי רוב גוים לר"מ דס"ל דאין קנין להם בא"י להפקיע מן המעשר, דמהאי טעמא פליג כמ"ש שם הר"ב (שם), **הם כרוב המוליכים למכור בשוק, וקאמר בפי' ודאי, ואע"פי שיש לחלק בין רוב גוים להאי רוב, דבהאי רוב אין ברור לנו שיהיה כלו חייב, דאפשר דקצת מהאי רוב, שפירותיהם הגיעו לגרן המעשרות, על כי מוליכים אותם לשוק, כבר עישרו אותם, משא"כ רוב גוים דודאי טבל הוא, ואפילו לתרומה גדולה, מ"מ אנו למדים שבאים הלוים והעניים בטענת רוב להוציא מעשרותיהם מהישראל, ולא יכלי למימר להו דילמא מהמעוט שהם ישראל דרובם מעשרים, הם אלו הפירות אשר אנו לוקחים מהאוצר הזה, והא דלא קפדינן ההאי מיעוטא דרוב המוליכים לשוק דכבר עישרו משום דדילמא ישארו מ"מ לגבי אחריני המוליכים לביתם רוב, מפני שאף לחברים יכול להיות שנפלו מידם פירות אלו קודם שיעשרו אותם, והם לא ידעו, וכ"ש לרוב עמי הארצות, דלא אמרינן חזקה אין חבר מוציא מידו דבר שאינו מתוקן בכי האי גוונא, דיש אומדנות מוכיחות מדמצאם בדרך, שיצאו מידו מבלי ידיעתו, ועוד הא קי"לן ברי ושמא ברי עדיף, ורוב המוליכים לשוק הוא רוב ברי, ודאיכא למיחש שמא קצתם עישרו הוא שמא, ולכן בהאי שמא לא אתרע רוב הברי להפקיע כח הלוי והעני, ומה"ט נמי קאמר ר"מ אם רוב ישראל דמאי, ולא מוקמינן מיעוט גוים לגבי מיעוט ישראל דלא מעשרין, ולתרע רובא דישראל ולהוי ודאי, בפרט לרבי מאיר דהוא הוא דחייש למעוטא כדאיתא בש"ס** (יבמות סא: ועוד).

ואין ספק בידי דהאי דמאי יהיה משונה משאר דמאי, ושיצטרך להוציא ממנו אף תרומה גדולה, אע"ג דהגויים הם המיעוט, שהרי אף התרומת מעשר אנו מוציאים

אותה מהתבואה הנלקחת מעם הארץ מפני שהיא במיתה, אע"ג דהבלתי מעשרים הם המיעוט, ואי לאו דאנן סהדי דלא נחשדו עם הארץ על התרומה גדולה היינו מחייבים להוציאה, ותמהני מהרב שכתב שם תרומת מעשר ומעשר שני לבד, ועל המעשר ראשון האסור לזרים לר"מ כבר התי"ט צידד התם צדדים לכאן ולכאן, וכשהם מחצה למחצה קאמר ר"מ ודאי, וטעמא נ"ל משום דכשנניח מעוט ישראל דלא מעשרי אצל מחצה גוים ה"ל רוב, והכא אינו שמא אלא ברי, שהרי ברי לנו שלא כל העמי הארצות מעשרי אלא דלא ידעינן מאן אינון, ועוד דזה המחצה גוים ומיעוט ישראלים הם מסוג אחד דלתרויהו טבל שלא נתקן יש להם, ולכן מצטרפי לעשות רוב להחזיק כח הלוי והעני, משא"כ בקצתם המוליכים למכור בשוק דמעשרי עם המעוט המכניסין לבתיהן, שהם משני סוגים, שלמוליכים בשוק הוא דבר הנתקן, ולמכניסים בבתיהם הוא דבר שלא הוקבע, ולכן אינם יכולים להצטרף לעשות רוב לבטל הרוב הברי, בפרט דאכתי לא ידעינן אם בזה הצירוף ירבה על הנותר מהרוב, ומחצה על מחצה דהמוצא פירות דרישא דהוי דמאי, ולא אמרינן דלהוי ודאי כי הכא, הוא מהטעם שכתבתי לעיל דאין להם ללוי ולעני ראית הרוב להוציא מחבירו, ואדרבא אם היינו יכולי' לצרף הרוב משני סוגים יתרע כח הלוי והעני, שהרי מחצה הוא פטור דלא נקבע, ומאותו המחצה הנקב' אם נוציא ממנו קצתו דאפשר שכבר עישרו מתרב' מיד הפיטור על החייוב, ופטור לגמרי לא הוי משום דאין שם רוב שלא הוקבע, ואת אשר נקבע כבר ונפטר אינו יכול להצטרף עמו לפטור הכל, מפני שהם משני סוגים, ועוד שאף אם יהיה כל הרוב מהנקבע ונפטר שהוא מסוג אחד, אין בו כח לפטור המעוט מהדמאי, שהרי רוב עמי הארץ מעשרין הם ואעפ"כ הלוקח מהם חייב לעשר, ובשרש זה תראה בעיניך איך פי' הרב נופל מעצמו ע"ש וכמו כן פי' הרמב"ם בפירושו:

ועתה נפרש דברי חכמים דאמרי אפי' כלם גוים וישראל אחד הטיל בתוכו דמאי, וזה הוא פשוט דסלה"ו דשל גוי פטור מכל וכל, משום דיש קנין לגוי בא"י לדידוהו להפקיע מן המעשר, ומשום הכי אפילו כלם גוים חוץ מאחד, אינו ודאי אלא דמאי בשביל אותו האחד, וצ"ל דאין זה אלא כשאין ידוע לנו שיהיה זה אשר הטיל חבר, שאם ידוע לנו שהוא חבר, אף כי לא ידענו אם היה מתוקן או לא מה שהיה מטיל בתוכו, פטור אף מן הדמאי, דקי"לן חזקה אין חבר מוציא מידו דבר שאינו מתוקן, אבל עדיין קשה דלרבנן ליהוו רוב גוים כרוב מכניסי לבתיה' דריש' דמתניתין דלא נתחייבו פירותיהם מעולם במעשר, וליבטלו למיעוט דישראל, וליהוו הפירות הנמצאים שם פטורים מכל וכל כמו ברישא דמתניתין דאתיא כב"ע, וי"ל דלא דמי דהתם הפירות הנמצאים לא ידעינן אי מן

ההיתר הם או מן האיסור, ומ"ה תלינן אותם ברוב שהם היתר דכל דפריש מרובא פריש, אבל הכא דהאיסור הוא בתוך ההיתר, ודאי דבהטיל קיימינן כמ"ש שם התוספת יום טוב והר"ב, ליכא למימר הכי, וכבר הקשה שם התי"ט דליבטלו ברוב ההיתר ע"ש, ואי בעית אימא דברגיל להטיל איירינן, ואע"ג דלא ידעינן בבירור אם הטיל או לא הטיל, ורוב המטילים הם הגוים הפטורים, כל הפירות הנמצאים שם חייבים בדמאי משום דאוצר מקום קבוע הוא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, משא"כ בפירות הנמצאים בדרך שאינו מקום קבוע, ולישנא דמתניתין הכי מוכיח דקתני מטיל ולא תנן הטיל, ובזה אזליה לה תמיהת התי"ט למה לא יתבטל ברוב, ואפשר דמהאי טעמא שתק הרמב"ם מדין זה ולא הזכירו, שהרי הוא בכלל הקבוע והבלתי קבוע הנזכר בדין מאכלות אסורות, ואזלה לה הרגשת התי"ט נמי בהא דהרגיש התם, וצ"ל דר"מ לא חשיב בכגון הא קבוע אלא נמצא דאזלינן בהו אחר הרוב, הואיל ולא הוקבע האיסור בתוכו, דשמא הנמצא בו אע"ג דרוב המטילים הם גוים אפשר דבאותו זמן שהולך לקנות משם אין שם כלום מן הרוב כי אם מן המיעוט ישראלים, וכן להפך, ולא דמי לתשע חנויות המוכרים בשר שחוטה ואחת מוכרת נבלות, או תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ, ונטל מאחד מהם ואינו יודע מאיזה מהם נטל, דהתם האיסור היה ודאי בין הקבוע, אלא דלא ידעינן אם לקחו או לא, אבל הכא בע(ט)[ת] שנפל אפשר שלא היה באותו הקבוע מן האיסור החמור כלל, ודומה ממש למוצא, ולכן ס"ל לר"מ להוציאו מדין קבוע ולהניחו בדין נמצא דאזלינן ביה בתר רובא, זה הוא הנלע"ד בפי' משנה זו אשר על פיו אנו מבינים פירוש משנת המוצא פירות דמכלתין. ודע כי יש שם עוד פירוש אחר מיוסד על הבבלי דלפי' המפרשים ז"ל ס"ל נגד הירושלמי דאפי' לר"מ יש קנין לגוי להפקיע, וכשנגיע לשם בעזרת האל נחכים עליו, כי מ"מ הרישא דאותה משנה הצריכה לענייננו סלקא בקנה אחת, ודלא כהרמב"ם ז"ל כמ"ש בראש דברי, וה' למען רחמיו יאיר עיני בתורתו לדון דין אמת לאמתו אכי"ר ועיין מ"ש במכשירין:

משנה ד

לטוחן כותי או לטוחן עם הארץ וכו'. הקדים הכותי לעם הארץ שהוא ישראל גמור, משום דארז"ל (גיטין י. ועוד) כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל, ומפני שהם משני אומות לא כללם בטוחן אחד:

למעשרות ולשביעית. הקדים התדיר, ולפי זה אין אנו צריכים למ"ש התי"ט, דדוק' באתריה דר' יוסי שביעית חמירא להם:

המפקיד פרותיו. בנוסח שבירושלמי גרסי' נמי ברישא חטיו, ורמז לנו דבמתוקנים שכבר הם ראוים לו אייריגן, כמ"ש הרב והתי"ט:

משנה ה

מעשר את שהוא נותן לה וכו'. כתב הרב דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ואף כי ק"ק דלא אשמועינן זה במתניתי' דלעיל כמ"ש התי"ט, מ"מ לא ניחא לי מאי דקאמ' דכשיד גוי באמצע אין לחוש לזה, דאין מוציא מביתו אמרינן בירושלמי (ה"ה טז:), ולא נחתינן למידע ביד מי יבואו:

אמר ר' יוסי. לשון זה דקתני אמר ולא תני רבי יוסי אומר, אע"ג דפליג, מסייע לתלמודא דידן דס"ל דבאין אנו אחראין אף ת"ק מודה:

משנה ו

מודה ר"י. מכלל דברישא איכא דפליג עמיה, והיינו רבנן כדאיתא בירושלמי:

פרק ד

משנה א

ושכח. דווקא, הא הזיד לא, ירושלמי (ה"א טז:):

בשבת. אשואלו ואיאכל קאי, למ"ד משום אימת שבת מירתת ולא קא משקר כמ"ש הר"ב, דלמ"ד דמשום כבוד שבת, היתירו אפילו שאלו בחול כגון שהיה רחוק מביתו ולא יכול לעשרם כי לא יכנס לביתו עד אחר שהחשיך היום שרי, כי גם זה בירושלמי (שם):

אמר לו אחר שאינו נאמן על המעשרות. משום סיפא דחשיכה לא יאכל, דהוי לא זו אף זו, נקט ליה. ועוד אצטריך לאשמועינן דדוקא בלא מצאו המוכר כדתנן לא מצאו, אז אוכל בשבת על פי האחר, אבל בלאו הכי לא יאכל כי אם על פיו של המוכר עצמו, שהוא מירתת מפניו וירא יותר מכלם לשקר ולהאכיל לו דבר האסור:

שחזרה למקומה. מכלל דבשלא במקומה אינו צריך שאלה דאינה מדמעת, ובהא פליג ר"ש בירושלמי (ה"א יז:) וקאמר דאף שלא במקומה מדמעת, וכותיה פסק הרמב"ם (ה' מעשר פי"ב ה"ד). וטעמא נ"ל מדאמרינן בירושלמי (שם) ר' בון בר חייא בעא קומי רבי זעירא, מאן דאמר מדמעת מדמעת, ושאינה מדמעת אינה מדמעת, ניחא, מאן דאמר למקומה מדמעת, שלא למקומה אינה מדמעת, מה בין למקומה בין שלא למקומה, על רבי חגיי אמרין כדין הוא מימר משה דאנא אמר טעמא, מאן דאמר מדמעת שהיא מתרת השריים לאכילה, מאן דאמר אינה מדמעת שאינה מתרת השריים באכילה. פי' כשנפלה למקומה מדמעת, מפני שעל אותם השריים יש לה דין ושם תרומה ממש, שעל ידה הם

מותרים, אבל שלא במקומה אינה מדמעת, מפני שעל אותם השריים אף כי תרומה היא, הואיל וא"א לתרומה זו להתירם באכילה, שהרי תנן (פ"ה מי"א) תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום, אינה חשובה תרומה לגבי אותם השריים לעשותם מדומע, ה"ט דדווקא בדמאי פליגי ולא בודאי, שהרי בודאי יכול לתרום מזה על זה, ומשום הכי כח התרומה שלא במקומה הוא ככחה במקומה, וגרסינן עוד התם הורי רבי לא כהדא דר' חגיי, אמר רבי זעירא אתא עובדא קומי דר' חנינא והורי כר"ש השזורי, ר' אחא בשם ר' יונתן אין הלכה כר' שמעון שזורי, ע"כ. וס"ל להרמב"ם ז"ל דר' זעירא ור' חגאי אמרו דבר אחד, ור' יוחנן פליג עלייהו, ופסק כר' יונתן בהא דאף שלא במקומה מדמעת דלא כר"ש השזורי, דס"ל דעד כאן לא נפסקה הלכה בגמרין דבבלי (חולין עה:) כר"ש השזורי, אלא לענין השאלה בחול, דרבנן פליגי עליה, או אפשר דס"ל דר' זעירא פליג אר' חגאי, ושר"ש השזורי ס"ל כר"ש דאף שלא במקומה מדמעת, והאי דתנן במתניתין שחזרה למקומה דברי המחבר ר' הם, ולא דברי ר"ש השזורי, והראיה דלא תנן ר"ש השזורי אומר תרומת מעשר של דמאי שחזרה וכו', אלא תנן תרומת מעשר של דמאי וכו' ר"ש השזורי אומר וכו', אבל ה"ה לר"ש השזורי אם חזרה שלא במקומה, ומכיון דבבבלי איפסק הלכתא כר"ש השזורי פסק הרמב"ם כותיה בכל, דלא כת"ק דמתניתין, ובזה נחה הרגשת התי"ט בהא. ועוד אפשר לומר דאפילו ת"ק דמתניתין ס"ל דאף שלא במקומ' מדמעת, ודנקט במקומה לרבותא דאפילו במקומה ס"ל לר"ש השזורי דנאמן בחול משום אימת דמוע, ולא חייש דילמא יסמוך עליו בתחלה עד שלא הורמה:

משנה ב

והוא אינו מאמינו. אף אם הוא נאמן לאחריני, אוכל עמו ואע"פ שאינו מאמינו דשויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, משא"כ לגבי לוקח דלעי' דאינו נאמן סתם קתני, דאפשר שאם לא היה כן הוא היה מאמינו, ואף למאן דגריס בסיפא אינו נאמן, אתי שפיר לפרש והוא אינו מאמינו דרישא דווקא, והכי קאמר לא מבעיא אם הוא נאמן אלא דהוא אינו מאמינו דיש להקל בו בשבת ראשונה, דאנן סהדי דהוא נאמן, אלא אע"פי שאינו נאמן לכ"ע אוכל עמו, א"נ אע"פ אסיפא קאי, והכי קאמר אע"פ שאינו מאמינו, דאיכא למימר מה מועילו שיאמר לו מעושרין הם, דמ"מ אינו מאמינו במה שאמר לו, וא"כ הואיל ומשם איבה התירו לו נתירנו אע"פ שלא יאמר כלום, והכי נמי איתא בירושלמי (ה"ב יז:) ר' חנינא א"ר ירמיה בעי אם מפני דרכי שלום למה לי בלבד שיאמר לו מעושרין הן, ע"כ. אפילו הכי בעינן שיאמר, וזהו ובלבד שיאמר:

אע"פ שנדר ממנו הניה. נראה לפרש האי אע"פי, לפי פי' הרב כך, לא מבעיא כשהדירו כמו ברישא, שאמר לו קונם מה שאתה נהנה לי אם אין אתה סועד אצלי, דליכא כל כך איבה אם לא יבא לסעוד, דיכול נמי לומר דלא בא לכתחיל' לסעוד אצלו כדי שיחול הנדר ולא יהנה ממנו, ושכוונתו רצויה עמו כדי שלא יטריח עצמו פעם אחרת להוציא ממון בשבילו, אלא אע"פי שנדר המזמין ממנו הניה, שאמר לו קונם שאיני נהנה לך אם אין אתה בא לסעוד אצלי, שאם לא יבא איכא משום איבה ודאי, דיאמר דמשום הכי לא בא כדי שיחול הנדר ולא יהנה עוד ממנו כי אינו חפץ בו, אפילו הכי הואיל והוא שבת שניה לא יאכל עד שיעשר. אבל על פי פירוש הרמב"ם שפירש הרישא בשבועה לא ידענא מאי רבותא דאע"פי, דהא חמירי שבועות מנדרים. ואפשר לומר נמי דבר מה, על דרך מה שכתבתי בפי' הר"ב, דהואיל והכ' תלה הענין באיסור הנאה, איכא משום איבה יותר מברישא, אבל מ"מ פי' הרב יותר מתישב שאין ברישא רבותא מדסיפא כלל, משא"כ לפי' הרמב"ם דברישא נמי איכא רבותא, דשבועה חמירא:

משנה ג

וחכ"א קורא שם. אע"ג דאף אם נחשדו אין לעני בו כלו', משום דהוי מוציא מחבירו, ולא דמי למעשר ראשון דצריך לקרוא לו שם בשביל התרומת מעשר, מ"מ משום גזרת מעשר שני בעינן קריאת שם כמ"ש הרמב"ם, ובזה אתי שפיר דאף הרמב"ם ס"ל דלרבנן נחשדו על מעשר עני, ונחה התימה שתמא עליו התי"ט:

משנה ד

לא יטלם. פי' הר"ב יתנם, וירושלמי הוא (ה"ג יח:). וחילוף זה פשוט, כי ט"ל ות"ן הם מאותיות דתל"נט המתחלפות. ולא קתני בפירוש יתנם, משום דאחר קריאת השם שייכא הנטילה קודם הנתינה, וקריאת השם עצמה אצטריך לאשמועינן רבותא, דאע"ג דלא הפרישם מע"ש אלא שקרא שם, יכול להאכילם לכהן ועני הרגילים לאכול אצלו. ומ"ש התי"ט דמתניתין כב"ש לפי המסקנא דפ"ק דביצה היינו דווקא לפי המסקנא שנדחית אותה משנה דהתם בש"ס (ביצה יב:), אבל לפי המשנה הדחויה אתיא אף כב"ה:

למודים. רגילים לא קתני, אלא למודים, לשון למוד, לרמוז דהמחזיקים בתורת ה', יש להם מנת כמשא"זל (סנהדרין צ:):

משנה ה

שאינו נאמן על המעשרות. וכ"ש על הטהרות, היינו דלא קתני נאמן סתם:

ממי שהוא נאמן. על הטהרות, והיינו חבר, ולגבי מעשר קרי ליה נאמן, דא"א לטעות הואיל וכתוב סמוך לו מעשר:

וממי שהוא מעשר. או או קתני, והיינו דקתני תרי ממי, ולא קתני סתם מן החבר, ומפני שהנאמן על הטהרות כ"ש שנאמן על המעשרות, קתני הכי בויו העטוף:

משנה ז

שלי חדש וכו' שלי אינו מתוקן וכו'. למאן דמפרש למתניתין על דין חדש, היינו דהקדימו לדין מתוקן שהוא קל ממנו, דיש בו רבותא לרבנן דהלכתא כותיהו, דאעפ"כ אינו נאמן. ולמאן דלא מפרש ליה לענין דין חדש, אצטריך לאשמועינן דאע"פ שיש אומדנות מוכיחות, במה שמשבח את של חבירו יותר משלו בדבר שאינו נוגע באיסור, שכוונתו לגמול, נאמן לר"י. וזה הוא דכתב התי"ט בשם רש"י דלרבותא דר' יהודה נקטיה, ע"כ. ופתח בחדש משום דביה סליק במתניתין דלעיל:

אינם נאמנים. דאין רמאותם ניכר בשתי עיירות אם הם גומלים, אבל לעיל דבעיר אחד, דבקל רמאותם ניכר, לא חיישינן לגומלים:

פרק ה

משנה א

נוטל כדי תרומת מעשר וחלה. להרמ"בם דס"ל דמפרישו, הוי נוטל דווקא, והשאר חלה דסיפא קאי על הנותר בחתיכה שבה התרומת מעשר, כי כן פירש הוא. אבל להר"ב דכותיה משמע לי, דאינו מפרישו אלא אחר אמירה, האי דקתני נוטל וכו' הוא כללא דמלתא דאשמועינן התנא, דא"א לתקן ככר זה בלי שיפריש ממנו התרומת מעשר וחלה שצריך ליתנם לכהן, משא"כ המעשר ראשון שהוא שלו, וכמו כן המעשר שני אחר שיחללנו, ואח"כ מפרש באיזה דרך יטלם באמרו ואומר א' ממאה וכו', והשאר חלה דקתני אפרשנו לקמן:

(**פ"א**) [פי' אחר] נוטל כדי וכו'. מסמן בככר מקום שיהיה בו כשיעור הצריך לתרומת מעשר וחלה, ומפני שאח"כ צריך שיפרישנו קתני נוטל, ואומר אחד ממאה וכו' הרי זה בצד זה, פי' בצדו אחד של מקום זה המסומן, מעשר, ושאר מעשר סמוך למקום המסומן, דהיינו חוץ ממנו זה שעשיתי מעשר וכו', והשאר והוא הנותר במקום המסומן על התרומת מעשר, הוא החלה, ומעשר שני בצפונו או בדרומו של ככר ומחולל וכו', ובזה מדויק לישנ' דמתניתין שפיר, דקתני ברישא בצד זה, ואח"כ סמוך לו, ובסיפא בצפונו או בדרומו, והוא משום דלא ראי זה כראי זה, ופירוש זה עולה שפיר אף לדעת הרמב"ם דמפרש נוטל כפשוטו, דר"ל מפריש מיד:

הרי זה בצד זה. הככר שלפני, שהוא הצד הסמוך לי, שאין מעבירין על המצות, מעשר. וה"ט דלא קתני הכא כבסיפא בצפונו או בדרומו, שכתב התי"ט שלא ידע טעם לזה:
ושאר מעשר סמוך לו. מאחוריו כנגדי, דבזה המעשר סמוך למה שעושה תרומת מעשר יהיה החלה, והיינו דתנן והשאר חלה, שבמקום שכנה אותם בשם שאר באמרו ושאר מעשר, שם יהיה החלה, ומכיון שהיא סמוכה לתרומת מעשר, נמצא דאינו צריך להפריש אח"כ מן הככר, כי אם חתיכ' אחת להביא לכהן שיש בה תרומה מעשר וחלה:
ומעשר שני. דלא דמי לתרומת מעשר וחלה, שאינו חמור כל כך, אינו קובע אותו כנגדו סמוך להם, אלא בצפונו או בדרומו:

משנה ב

הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר. ואילו חלה לא קתני אצלם, אע"ג דאף היא מפריש אותה כדתנן בסיפא, לרמוז דאינו מן המבחר להמתין ולהפריש התרומה גדולה עד שתתחייב העיסה בחלה, שהרי קי"ל דא"א לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה התרומה גדולה, כדאיתא בירושלמי פ"ג דמעשרות (ה"א טו.). ואין דרך בני אדם לעשות תבואתו עיסה בגרן, ואם יפריש החלה עד שלא תעשה עיסה, הא קי"ל דאינה חלה, כדתנן (חלה פ"ב מ"ה) המפריש חלתו קמח אינה חלה. ועוד לא קתני חלה אצלם משום דהיה צריך לתת שיעור כמה צריך ליטול לשלשתם, ובחלה לא פסיקא ליה משום דלא דמי בעל הבית לנחתום, דלבעל הבית הוא א' מכ"ד ולנחתום א' ממ"ח, ומשום הכי סתם דבורו וקתני סתם בסיפא והשאר חלה, ולפי זה אין אנו צריכים לטעם שכתב התי"ט דלא קתני לה וכדאיתא בירושלמי דנוטל אחד מעשרים, משום דאין החשבון מצומצם. דאף מבלי החלה אין החשבון סאה חשבון מצומצם, והגם כי מתניתין כר"א בן גומל דשרי להפריש תרומת מעשר בעין יפה, מ"מ אין השיעור הנזכר במתניתין שיעור הראוי לו דווקא, ואם היה מזכיר עמו אף שיעור החלה, ולא היה מדקדק בשיעורה שלא להאריך, מה איכפת לנו הא מ"מ כל ששיריה נכרים חלה היא לכ"ע דהכי קי"ל, אלא ודאי הוא כמו שכתבתי דמשום דמתניתין בכל אדם איירי, ושיעור חלה דידהו לא פסיקא דלא ראי זה כראי זה, משום הכי סתם דבורו ולא פירש ברישא כמה יפריש עוד מלבד הסאה, בשבילה:
נוטל אחת משלשים ושלש ושליש. אם לא כיון התנא האלקי בלשון זה, לסוד הידוע בפסוק (ישעיה מ, יב) וכל בשליש עפר הארץ. כי עפר הארץ העליונה היא היא המצמחת פרי התרומה גדולה והתרומת מעשר כידוע, והיא אחת משלשי' ושלש ושליש, כי יוצאה בשליש העליון דתפאר"ת ישראל, והיא כנגד נה"י דידיה שהם שלש', וכל אחד

כלול מעשר הרי שלשים, ועליהם נאמר (שמות יד, ז) ושלישים על כלו. כידוע, כי על ידי שלישים הארץ העליונה האירם מכבודה. לא ידענא מה בא לאשמועינן בלשון המשולש הזה הארוך, במקום שהיה יכול לקצר ולומ', נוטל שלש ממאה, וכזה ראה וקדש בירושלמי פ"ז דגרסינן התם, מי שיש לו כלכלה והוא מבקש לעשרה, נוטל שני תשועין (פי' ב"פ תשע) ותישוע של תישוע (פי' אחד שהוא תשיעית של תשע) שהן עשר, מעשר, ותשע מעשר שני, ויאמר תשע עשרה, אמר ר' זעירא דברי חכמים וחידותם ע"כ: **ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן וכו'**. שיעור התרומת מעשר דאוריית' הוא, משא"כ שיעור התרומה גדולה, לפיכך ראוי להזכירו בפירוש, משום הכי לא קיצר התנא לשונו ולימא מתחילה תרי ממאה ממה שיש כאן הרי הם תרומה על הכל, והשאר מעשר וכו'. וליכא למימר דמשום דתרומה גדולה אינה ניטלת אלא מאומד, משא"כ התרומת מעשר שאסור להפרישו מאומד, קתני השיעור מדוקדק דאחד ממאה בתרומ' מעשר, והשאר בתרומה גדולה, דהא מתניתין כאבא אלעזר בן גומל אתיא (גיטין לא.) דמתיר להפריש אף התרומת מעשר מאומד כמו התרומה גדולה ממש, דדריש ונחשב לכם תרומתכם (במדבר יח, כז) דמשם אנו למדים לתרום מאומד, בשתי התרומו'. אבל לדידן דקי"ל דלא כותיה הין הכי נמי דהאי טעמא נמי שייך למימר בלשון זה, ה"ט דהעתיק הרמב"ם בפ"ג מה' תרומות משנה זו כצורתה, כנראה שבלשון זה דווקא צריך להפריש, אלא דלדידיה אותו האחד ממאה יצטרך למדדו כדינו, משא"כ לאבא אלעזר בן גומל דמתניתין כותיה אתיא, דאומר אחד ממאה ממה שיש כאן בלי מדידה, א"כ אפילו לפסק הלכה אינו צריך למדוד אותו האחד, דטעמא מאי אמרו שימדוד התרומת מעשר כדי שלא יפחות מליתן לכהן שיעורו דהוי דאורייתא, והכא כיון שמדד סאה אחת, והיא כלה לכהן, כי שני שלישיה תרומה גדולה ושליש תרומת מעשר, א"א שיפסיד הכהן כלום, ולא אתיא מתניתין כאבא אלעזר בן גומל דווקא, אלא במאי דשרי לישראל להפריש התרומת מעשר, דסברא דידיה היא בפ' כל הגט (שם) והכי הלכתא, אלא דעיקר המצוה על הלוי מוטל, וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מה' תרומות, אבל לענין הפרשת התרומת מעשר מאומד, אתיא ככ"ע, דלדידיה מקרי אומד הואיל ומעורב הוא עם התרומ' גדולה, ובאמת א"א שאומד זה יזיק לכהן מהטעם שכתבתי. ועוד מתניתין יכולה להיות ככ"ע, ובבן לוי שלקח את הגורן קודם שימרח, שהמעשרות שלו ועליו מוטל להפריש התרומה גדולה והתרומת מעשר אירי, ומ"ש הרב דאתיא כאבא אלעזר בן גומל, סברת הר"ש היא ולא נזכרה בש"ס, וה"ט שלא הזכירו הרמב"ם בפירוש, ואע"ג דקתני אחד ממאה לתרומת מעשר, ואין זה אלא כאבא אלעזר דס"ל בפ' כל המנחות (מנחות נה.) דשרי ליקח תרומת מעשר בעין יפה, דבלא עין

יפה פחות מאחד ממאה הוי, מ"מ אין שום דוחק לומר דאחד ממאה לאו דווקא, וכמה משניות כיוצא בזה מצינו ואתו ככ"ע:

ואחרי כתבי זה ראיתי בירושלמי דמשנה זו וה"ג שם (ה"ב כא:) הרי הוא בצד זה חולין טבל, ויאמר הרי הוא בצד זה מעשר, נמצא מקדים, ויאמר הרי הוא בצד זה תרומה, נמצא או פוחת על התרומה או מוסיף על התרומה, מתוך שהוא אומר הרי הוא בצד זה חולין טבל, או פוחת על התרומה או מוסיף על התרומה אין בכך כלום, ע"כ. דמתחילת הענין עד נמצא מקדים הוא מובן, ומשם ואילך נ"ל דהכי פירושו ויאמר וכו' תרומה, פי' גדולה, ועל תרי ממאה יאמר כן, וכמו שהקשתי לעיל, ומשני נמצא או פוחת על התרומה או מוסיף על התרומה, פי' על התרומת מעשר, שכשקבע תרי ממאה בסאה ההיא לתרומה גדולה, כאשר יאמר על השאר שהיא תרומת מעשר, אם לא צמצם במדידת הסאה ההיא, נמצא שיפחות בתרומת מעשר אם תהיה פחותה, וזה אסור, או יוסיף בה אם תהיה סאה גדושה, ואין זה ראוי אלא למאן דס"ל דנטלת מאומד שאין כן הלכה וכמ"ש לעיל, מתוך שהוא אומר וכו', או פוחת על התרומה, פי' גדולה, שעליה אומר והשאר, אין בכך כלום, שהרי נטלת מאומד ובעין יפה, ואין קפידא אם יוסיף בה בהיות הסאה גדוש', ואף אם יפחות בה בהיות הסאה מחוק' לא עבר אדאוריית', שהרי חטה א' פוטרת את הכרי, ואין שום דוחק לפרש לשון א' בשתי תרומות, כי ירושלמי הוא שדרכו לקצר בכל מקום:

והשאר חלה. הא לא דמי למה שפרשתי במשנה א', שהרי הכא המעשר ראשון צריך ליתנו ללוי, דבודאי איירינן, אלא דסירכא דהתם נקט:

משנה ג

מן החמה על הצוננת וכו'. מסתמא החמה הוא של היום, והצוננת של אמש, והיינו דקאמר ר' יהודה שאני אומר חטים של אמש וכו', דאל"כ מאן דכר שמיה דלילה ויום:

שאני אומר. בענין זה דווקא פליג אר' מאיר, אבל בחמה וצוננת תרויהו דיום, מודה דאפילו מטפוסין הרבה מעשר מזה על זה, כן היא מסקנת הירושלמי (ה"ג כב.):

חטים. לא קתני סתם שאני אומר של אמש וכו', אלא פירש חטים, להורות דבחלה דלא נתחייבה בחיטים לא פליג, וכמ"ש הר"ב:

של אמש וכו' של היום וכו'. דבר זה הוא כנגד מן הצוננת על החמה דר"מ, דבה יש רבותא לר"מ דהוא מן הרע על היפה, משום הכי לא קתני איפכא של היום וכו' ושל אמש וכו', כנגד רישא דמלתא דר"מ דהוא מן החמה על הצוננת:

רבי שמעון אוסר בתרומת מעשר. אפילו מן החמה על הצוננת תרויהו דיום, ואפילו מטפוס אחד, ובהא דווקא פליג אר' יהודה, וכן היא מסקנת הירושלמי (שם):

ומתיר בחלה. אע"ג דמחמיר מכלהו, משום הכי אצטריך, אע"ג דבהא לא פליגי:

משנה ד

הלוקח מן הפלטר וכו' ר"י אומר מאחד על הכל. דלא חייש לטפוסין וכמ"ש לעיל במסקנ' הירושלמי, ולגבי ר"מ דחייש להו הלכתא כותיה, אבל לגבי ר"ש דמחמיר ממנו כמ"ש לעיל במסקנת הירושלמי, אפשר להיות הלכתא כר"ש, ולא תקשה הלכתא אהלכתא, כמו שתקשה לפי פי' הר"ב, והרגיש בו התי"ט. ותמהני מהתי"ט שלא הרגיש במסקנת הירושלמי הזה, שהרי אחר דשקיל וטרי בדברי ר' יהודה ור"ש, קאמר ותני כן ר"י ור"ש אוסרין בתרומ' מעשר ומתירין בחלה, הא ר"י אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה, ר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה, מה ביניהון, על דעתיה דר' יהודה אינו מפריש לא משל היום על של אמש ולא משל אמש על של יום, מפריש מן התנור על התנור, על דעתיה דר' שמעון אפילו מן התנור על התנור אינו מפריש, ע"כ. הרי מפורש כמ"ש לעיל, ומן התנור על התנור, ר"ל על מה שאפה ביום אחד בשני פעמים, שאחד חם ואחד צונן, ובהא דווקא קא מפלגי ולא בדבר אחר, ואפשר נמי לפרש מן התנור על התנור, במה שאפה בשני תנורים ואפילו שניהם חם, או שניהם צונן, ואפילו תרויהו ביום אחד, אבל דבר זה הוא שר"ש יאסור בכגון זה להפריש מזה על זה, דבשלמא חם וצונן הלוקח אינו צריך לשאול כלום לנחתום כדי לידע איך יתנהג בהפרשתו, שהרי הוא בידו וממשש בו ויודע איז' חם ואיזה צונן, אבל כששניה' חמין או צוננין היה צריך חקירת הנחתום לידע אם נאפו בתנור אחד או שני תנורים, ודבר זה הוא מוליד איבה וקטטה, כי יהיה על הנחתום לזרא, וא"א שדעת ר' שמעון יטה לזה, כן נלע"ד, ויהיה מה שיהיה עינינו רואות שבחלוק הטפוסים לא פליגי כלל ועיקר:

משנה ה

הלוקח מן העני וכן העני שנתנו וכו'. הא דלא קתני איפכא, הוא כדי להתחיל המשנה בהלוקח כשאר המשניות הסמוכים לה מכאן ומכאן, וזה הוא אחד מהסימנים דאורייתא המועילים לזכרון:

ובגרגרות. שנאם אחר התמרים, משום דסתם גרוגרת יבש הוא, משא"כ תמרים שאף בעודם לחים נקראים כך:

בזמן הגרן שמתנה מרובה. שדרך בני אדם ליתן אז מתנה מרובה, אז בולל ונוטל, דחשבינן ליה דמאי ולא ודאי, שהרי הואיל והמתנה מרובה מסתמא אין בין המתנות האלה מפירות העם הארץ הבלתי מעשר שלא להפסיד ממונו כי עינו רעה, דאין הדעת מכרעת שימנע מליתן המעשרות ויאכל פירותיו באיסור, ושיתן במקום זה מתנה מרובה

מהם לצדקה הבלתי מעכבת אכילת פירותיו בהיתר, כי לעולם יהיה בוחר ברע במעוטו, אבל בזמן שהמתנה מועטת שהוא שלא בזמן הגורן, שאין דרך בני אדם ליתן אז כי אם מתנה מועטת, אז דייניין ליה כודאי, שאין לדברים אלו בילה בודאי, מפני שאדרבא אפשר שרוב המתנות האלו המועטות יהיו מאותם העמי הארץ הבלתי מעשרים, כי סבורים שע"י צדקה מועטת זו יתכפר עוונם אשר חטאו שלא עישרו פירותיהם, כן נ"ל שיעור פי' הירושלמי על משנה זו, והוא על דרך הרמב"ם ז"ל. ומ"ש הר"ב שמתנה אחת מרובה ומתנה אחת מועטת וכו', ענין בפני עצמו הוא בירושלמי, ואין זה במשמעות לשון המשנה, ויפה עשה שכתב כן נראה פי' משנה זו בירושלמי, ולא החליט שיהיה דווקא פירושה דווקא כך על פי הירושלמי, שהרי זה איננו:

והבט עיניך וראה לשון הירושלמי (ה"ה כב:) עם פי' הנלע"ד עליו וזה הוא, (ר' יוסי בשם ר' פדיה ר' יונה בשם חזקיה אין בלילה אלא ליין ושמן בלבד, ר' יוחנן אמר עד כזתים הנבללין) פי' כל הפירות אשר אין גדלם יותר מזית שייך בהו בילה (מתניתין פליגא על ר' יוחנן, בתמרים ובגרגרות בולל ונוטל) דמשמע דאף בפירות אשר הם גדולים יותר מן הזתים שייך בהו בילה, (פתר לה עד כזיתין) פי' שמיעכם עד שלא יבללם, שלא יהי' עבים יותר מזית, ואח"כ בוללם (ר' יוסי בשם ר' זעירא בדמאי התירו כר' יהודה, דתנינן ר' יהודה אומר אימתי בזמן שמתנה מרובה אבל בזמן שמתנה מועטת מעשר מכל אחד ואחד) פי' ר' יוסי פליג אפתר לה, וסבר דמתניתין דווקא היא דבוללם בלי חתיכה, ולא פליגא אר' יוחנן, משום דאף הוא ס"ל דבדמאי התירו אפילו ביותר מכזתים לבללם וכר' יהודה דתנן וכו', מדאמר כר' יהודה ולא קאמר סתם בדמאי התירו, ש"מ שאילולי החילוק שחילק ר' יהודה, מרישא דמתניתין הסתומה ליכא למשמע ההפרש הזה שיש בין דמאי לודאי, וא"כ איפוא מוכרחים אנו לבאר דברי ר' יהודה כמו שבארתים למעלה, וצריכים אנו לומר דהאי בזמן שהמתנה מרובה, ר"ל בזמן הגרן, מדגרסינן סתם אחר הדברים האלה (דבי ר' ינאי אמרי בשעת הגרן שנו שהכל היו נותנים ממאה מאה) פי' שהאי בזמן שמתנה מרובה, ר"ל בשעת הגרן שכלם נותנים מאה תמרים, מאה גרוגרות, וכן כל כיוצא בזה, וזו היא מתנה מרובה (היו הכל נותנים ממאה, ואחד מחמשים, מעשר מחמשים) ופי' הר"ש שהואיל והמתנה המועטת היא מחמשים, יחלק כל מה שיש לו לחמשים חמשים, ומכל חמשים יעשר בפני עצמו, וכן הוא כל הענין הזה דגרסינן עוד התם (היו הכל נותנים מחמשים, ואחד מארבעים, מעשר מארבעים. היו הכל נותנים מארבעים, ואחד משלשים, מעשר משלשים. היו הכל נותנים מעשרים, ואחד מעשרה, מעשר מעשרה. היו הכל מעשרה, ואחד מאחד, מעשר מכל אחד ואחד) כלל העולה

לעולם יחלק כל המתנות כשהם בלתי שוות, לחלקים שווים למתנה הפחותה שבכלם, ולא יעדיף שום חלק ממנה, ומכל חלק יפריש בפני עצמו, כן הוא תורף לשון הר"ש. אלא שהוא רוצה שיהיה זה פירושא דמתניתין וכמו שכתב הר"ב, ולע"ד דוחק גדול הוא להכניס הענין הזה בפירושא דמתניתין, ולכן מחוורתא מה שפירש הרמב"ם באותו תוספת המועט בטוב טעם שהוספתי על דבריו כמ"ש לעיל:

מכל אחד ואחד. מכל מתנה ומתנה, כ"כ הרמב"ם בפ' י"ד מהלכות מעשר (ה"ח). ואין ספק דהכי פירושא דמתניתין, אבל ק"ק דמתנה לשון נקבה הוא, וכמו כן שם תמרה וגרוגרת הוא נקבה. ויש לישב דאבני אדם אשר מהם קבל קאי, שיעשר מה שקבל מכל איש ואיש בפני עצמו:

משנה ו

נאמן הסיטון לומר משל אחד הם. אפילו שלא מאותו הסוג, ואפילו שלא מאותו המין, היינו דלא תנן ואם אמר לו הסיטון משל אחד הם נאמן, דהוה משמע דאמאותו הסוג ואותו המין הנזכר לעיל קאי. ובירושלמי (ה"ה כב:) ר' ירמיה בעי אפילו השביח לו מקחו, אינון חיטייא דזבינת מינך אתמול טבין הויין מאינון אינון, ע"כ. פי' שהקונה אמר לסיטון בתחלה שהחיטים שקנה ממנו היו טובים, ושואל לו אם הם מהם, ובעי אם נאמן אז לומר לו משל אחד הם, ולא אפשיטא, ואף כי קולא גדולה היא זו, סלקא דעתיה דר' ירמיה להקל בה בדמאי, לענין זה דמעשר מזה על זה, על כי מצינו לעיל דהקילו בו בענין הלוקח מן העני במתנה מרובה, על כי חשבינן ליה דמאי כמ"ש לעיל, ולא ניחא לי למימר דבסיטון הנאמן על המעשרות איירינן וכמו שחשב הר"ש, כפי הנראה מפירושו שכתב התי"ט, דאם הוא נאמן במה מסתפק ר' ירמיה שישקר בשביל להשביח ממונו, הלא אינו חשוד על זה, ואפילו בבא דנאמן הסיטון לא אצטריכא, דלמה לא יהיה נאמן לומר משל אחד הם, שאפילו לומר שהם מעושרים נאמן:

משנה ז

שהיה מוכר ירק בשוק. דווקא, צריך לחפש אם היא מגנותיו או מגנות אחרות, דהואיל וקבע עצמו למכור בשוק, מסתמא עושה סחורה בירק, והסוחר דרכו לקנות מהרבה בני אדם ולמכור אח"כ, אבל הלוקח ממנו בביתו, או בשדה או בדרך באקראי, היינו רישא דמתניתין, דאפילו לקח ממנו שני פעמים בשני עיירות מעשר מזה על זה, ואינו צריך לבקש אם היא מגנותיו או מגנות אחרות, דמסתמא מה שמוציא שדהו הוא מוכר ולאו סוחר הוא:

מגנותיו. ירושלמי (ה"ו כג.) אמר ר' יונה לא סוף דבר מגנותיו, אלא אפילו מגנות אחרות, אם מעשרין הם לדעתו מעשר מזה על זה, ע"כ. כלומר שנאמן זה הבעל הבית עם הארץ, לומר שאלו בעלי הגנות המביאים לו הירק כלם מעשרים, וקאמר לדעתו, לפי שמ"מ לחבר הקונה אינם מעושרים, ואין אמונה זו מועיל לחבר כי אם לעשר מזה על זה, כי בענין זה הקלו קולות אחרות כמ"ש במתניתין דלעיל, ולא ידענא אמאי השמיטו הרמב"ם בפ' י"ד מהלכות מעשר:

משנה ח

אעפ"י שאמרו אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך. שנתערב לו חולין מועטין בטבל מרובה, ואיכא למיחש שמא יבא להפריש מן הפטור על החייוב, אפילו הכי אמרינן דאינו כן אלא דהוא טבל גמור כמו שהודיעו:

למכור טבל. למוכרו סתם לא קתני, אלא פירש טבל, משום דלא דמי טבל זה לדרישא:

משנה ט

מעשרין משל ישראל על של עכו"ם. ולא הוי מן החייוב על הפיטור. ומשל גוים על של ישראל. ולא הוי מן הפטור על החיוב. ותני דבר והפכו, להורות דחיוב על הפיטור ופיטור על החיוב הם שוים, דבתרויהו אין תרומתו תרומה, ומשום הכי לא היינו למדים חד מק"ו דחבירו, משא"כ במשל ישראל על של כותים, דפירושו הוא דלא אמרינן דהוי מן הודאי על הדמאי, ומכיון דהשמיענו זה, תו לא צריך לומר משל כותים על של ישראל, ויהיה פירושו ולא אמרינן דהוי מדמאי על הודאי, דהרי ודאי על הדמאי חמיר מדמאי על הודאי, כדאמרינן לקמן דמן הודאי על הדמאי הוי אותה תרומה טבל גמור ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות, משא"כ בדמאי על הודאי, דאע"ג דיחזור ויתרום מ"מ יש לאותה תרומה דין תרומה ולא דין טבל, ואם כן אפוא כשהשמיענו התנא דלא חשיבי פירות כותים דמאי, לענין דיכול לעשר מן הודאי עליהם, כ"ש דלא חשיבי דמאי לענין שיהיה רשאי להפריש מהם על הודאי, ובזה נחה הרגשת התי"ט. ועיין מ"ש בפ"ז משנה ו' ד"ה הראשונה כי משם תבין יפה החילוק הזה:

פרק ו

משנה א

מישראל, מן הנכרי, ומן הכותי. לא זו אף זו קתני, לא מבעיא לישראל דיחלק לפניו, דמ"מ יפטרנו הוא, אלא אפילו לנכרי דאינו מעשר, ואפילו לכותי דאיכא למיחש שיכשיל את בני האדם, דלית ליה לאו דלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד), והעם

הארץ בקל נכשל בו, כי בעיניו הוא נאמן יותר מן הנכרי, יחלק לפניהם. ועוד רמז לנו מה שהיו עתידים להיות אח"כ כמו הנכרים, ומשום הכי שנאם אחריהם, ובזה נחה הרגשת התי"ט. ועיין עוד טעם אחר לקמן:

משנה ב

רבי יהודה אומר אף וכו'. כתב הרב וכותיה קי"לן, דלא פליג ת"ק עליה, ע"כ. והנה אי לא קתני אף, אתי שפיר למימר דאע"ג דלא פליג קתני רי"א, משום דמלתא באנפי נפשא קאמר, ולא קאי אדברי ת"ק, אבל מדקתני אף נראה דמוסיף אדברי ת"ק, וקאמר דלא בחוכר לבד החמירו, דאף במקבל מצינו ענין אחד שהחמירו בו, ואם כן להורות דלא פליג הל"ל אמר ר' יהודה, ומדלא קאמר הכי ש"מ דפליג סתם משנה אר' יהודה, כדתנן במשנה א' המקבל שדה מישראל ומן הנכרי וכו' יחלק לפניהם, ולא קא מחלק בין שדה אבותיו לשדה של אחרים. ועוד אי לא הוה פליג ר"י את"ק, ה"לל התם הכי, אר"י אימתי בזמן וכו' אבל אם נתן לו וכו' או שקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו, ומדלא קתני ליה התם באימתי דהוא פירושא לדברי ת"ק, ש"מ דאין זו דעת הת"ק בענין זה, ואפשר דמהאי טעמא נתן הת"ק במקבל הנכרי, בין ישראל לכותי, ולא שנאו בסוף, לרמוז דאינו משונה מהם בדין המקבל כלל. ומ"מ הלכתא כר' יהודה, משום דבש"ס (בבא מציעא) פרק השואל דף ק"א, קא שקלו וטרו אליביה, ור' יוחנן מפרש דבריו, וכן בירושלמי. וז"ל הרמב"ם בפירושו, ואיני רואה חולק על ר' יהודה, מפני שת"ק הוא מדבר בחוכר, ור"י מדבר במקבל שדה אבותיו, ואחר שהתלמוד מבאר דעת ר"י, הלכה כמותו, עכ"ל. ואין ספק בידי דתרי מילי קאמר, חדא דאין חולק, ועוד אף אם היה חולק הלכה כמותו, מפני שהתלמוד מבאר דבריו. דאי לא תימא הכי תרתי למה לי, כיון דאין חולק מי יחלוק עליו שלא לפסוק כדבריו, אלא ודאי הוא כמו שכתבתי והוכחתי מלשון המשנה דחולק, ומ"מ הלכתא כותיה אחר שהתלמוד מבאר דבריו, וכמ"ש הרמב"ם:

משנה ה

רבי יהודה אומר ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'. מלשון התי"ט נראה דבכהן ולוי שקבלו זתים מישראל, מודה לת"ק דחולקין. אבל אין האמת כן, דבירושלמי (ה"ד כז:) מפורש דכר' אליעזר דמשנה ג' ס"ל, דאף המעשרות שלהן. ואפשר שבירושלמי אשר היה לפני התי"ט לא היה בו התקון שבירושלמי שלפני, אלא כתוב בו מעתה ר' כר' אליעזר וכו', ובמה שלפני מתוקן מעתה ר' יהודה כר' אליעזר וכו', והכי ודאי צריך להיות, שהרי ז"ל הירושלמי ר' יהודה עבד זתים כקרקע, ורבנן לא עבדין זתים כקרקע, מעתה אין יסבור

רבי (יהודה) כרבי אליעזר דר' אליעזר וכו', עד על מנת כן באו, ע"כ. ואם לא גרסינן רבי יהודה מאי מעתה אין יסבור רבי דקאמר, מאן דכר שמיה דרבי:

משנה ו

בש"א וכו'. הנה פי' הר"ב הוא בירושלמי (ה"ה כז:) מפורש, ואיתא נמי שם ושוין שהוא מוכר לו שיבולין לעיסתו, אע"פ שיודע שאינו עושה אותם בטהרה, ע"כ. א"כ אפוא פלוגתיהו דהכא לא תליא במה שפי' הרמב"ם אי אסור לגרום טומאה או לא, דלכלהו אסור מכיון שכבר הם תלושים והוטבלו, ולא התיר ב"ה אלא משום דתלינן בתליה כל דהו, שיאכלם קודם שיבאו לידי טומאה כי כן דרכם כדאיתא בירושלמי, מכלל דבלי תליה אף הוא מודה דאסור, והא דמסיק תלמודא דמותר לגרום טומאה לחולין, היינו לבלתי טבולין למעשרות, או שעדיין לא הגיעו לעונת המעשרות, וכן היא מסקנת כל הפוסקים, ואף ב"ש מודה בזה, והיינו דאמרינן בירושלמי הנ"ל ושוין שהוא מוכר לו שיבולין וכו', דשבולין עדיין לא נטבלו עד אשר ימרחו. וא"כ הוא יש לתמוה מהרמב"ם דתלה פלוגתיהו באם אסור לגרום טומאה או לא, דהרי מוכח דאינו כן, וא"א לפרש מתניתין בזתים שעדיין לא הגיעו לעונת המעשרות, דא"כ מ"ש שבולין דשוין מזתים שלא הגיעו לעונת המעשרות דפליגי, ועוד מאי אף למעשר דקאמר ב"ה, הלא אף לבלתי מעשר שרי כל שלא הגיעו, דהרי לא אסרינן למכור הפירות לבלתי מעשר במעשרות פ"ה משנה ג', כי אם משבאו לעונת המעשרות, דהכי תנן התם, וא"כ אף אם אפשר בדוחק לפרש פי' הירושלמי על דרך הרמב"ם, עדיין אין לשון המשנה מיושב. ומה שכתב התי"ט דמשנה אחרונה זו הובאה בע"ז (דף נו.), לא דקדק בלשונו דהתם לא נזכר שום משנה, כי אם דלמשנה ראשונה אסור, ולמשנה אחרונה מותר, ולכן מחוורתא מה שפירש הר"ב והר"ש:

וצנועי. נראה דרמז לנו שהיו זהירים בזה בהצנע, ולא היו מגלים עצמם שלחוש לדברי בית שמאי עושים כן, שלא לבא לידי מחלוקת עם חבריהם, הבלתי זהירים בזה על כי ידעו דהלכתא כותיהו:

משנה ז

שנים שבצרו את כרמיהם. כרמם לא קתני, דהוה משמע כרם אחד אשר הם שותפים בו, אלא כרמיהם, דפירושו שכל אחד היה בוצר הכרם שלו, אלא שמכניסים הענבים לתוך גת אחד, ומכיון שנותנים אותם בגת לדרכם עדיין לא הוקבעו למעשר, דתנן (מעשרות פ"א מ"ז) היין משיקפה, וכאשר יקבעו הענבים בהיותם יחד תוך הגת, אחר שיקפה היין ויחלקו היין אח"כ, אין ברירה עתה שיהיה החלק שלקח המעשר, חלקו ממש מהענבים

אשר השליך בתוך הגת, ולכן מחמרינן עליו על כי נתחבר לבלתי מעשר, ומעשר את שלו וחלקו, פי' דחלק משלו עוד יעשר בכל מקום שהוא, פי' בין שיהיה זה החלק בידו בין שיהיה ביד חבירו, זה הוא שיעור פי' לשון המשנה לע"ד על פי הירושלמי, והשאר הוא תוספת ביאור להבין אם זה שהוא מעשר על שלו ועוד על חלק משלו, הוא שוה, או אם יש הפרש בין מה שהוא מעשר על שלו, למה שהוא מעשר על חלק ממנו. ופירשו דעל שלו הוא מעשר ודאי, וזה פשוט, ועל חלק משלו הוא מעשר דמאי, ופירוש דמאי זה הוא לפוטרו ממעשר ראשון ומעשר עני, אבל בתרומה גדולה הנה הוא חייב, דהטעם דאנו מחייבין אותו לזה התוספת, הוא מפני דחיישינן שמא בחלקו אשר לקח יש בו חצי מחבירו הבלתי מעשר, ונמצא לפי זה שכשעישר חלקו, לא עישר כל מה שהוא שלו, כי אם חצי משלו וחצי משל חבירו, ואסור ליתן חצי שלו הבלתי מעושר לחבירו הבלתי מעשר, ולכן צריך לעשר גם עליו המעשרות שמחוייב, חוץ ממעשר ראשון ועני, משום דאין ללוי ולעני ראיה לומר שיהיה כן כמו שאמרנו, כי הוא יאמר דמה שלקח היה הכל שלו, ומשעישרו ודאי אין אחריות של חלק חבירו עליו, ותו ליכא למיחש שמא הוא נטל כל חלק חבירו וזה הוא מה שעישר ודאי, ואם כן הוא מתחייב מן הטעם הנ"ל לעשר על חלק שלקח חבירו דמאי, דמכיון דלא אמרינן ודאי שהוא נטל כל חלקו, כמו כן לא אמרינן דנטל כל חלק חבירו, אלא לעולם מחזקינן ליה מעורבים חציו מזה וחציו, מזה כמו שהיו מתחילה בהיותם יחד בתוך הגת, ואין ספק שאם חבירו ימכור אח"כ את חלקו, בין לשותפו אחר שנעלם ממנו ולא ידע אם עשרו בין לאחר, שיתחייב לעשרו דמאי כדין הלוקח מעם הארץ, שהרי חיישינן דילמא מה שלקח מתחילה לחלקו היה הכל שלו, דלהחמיר אמרינן כן, אע"ג דלא אמרינן להפך שחבירו לקח כל חלקו אפילו להחמיר כמ"ש לעיל, ומדאמרינן כן נמצא דחצי חלק חבירו אשר עישרו דמאי בספק שהוא שלו, (ואינו) [ואם] כן אינו מעושר, שהרי עישר על של חבירו שלא ברשות ואין תרומתו תרומה, ואף אם ניתנה לכהן לא נפטר אותו הכרי ע"י תרומה זו, כי אבעיא דלא אפשיטא היא (נדרים) בפרק אין בין המודר דף ל"ו, אי בעי דעת או לא, בכי האי גוונא דתורם משלו על של חבירו, והראיה שהביא הכ"מ על הרמב"ם בפרק ד' מהלכות תרומות הפך זה, לע"ד אינה ראיה כלל, ע"ש ובש"ס ותראה האמת שאין כאן מקום להאריך בענין זה, והנני מציע לפניך לשון מסקנת הירושלמי (ה"ה כח:) ופירושו על פי דרכי, וזה הוא, המעשר מעשר את שלו ודאי, וחלקו בכל מקום שהוא דמאי, וחצי חלקו שביד חבירו משלו דמאי, ע"כ. ולע"ד האי וחצי חלקו וכו' הוא פי' וחלקו בכל מקום שהוא, וכמו שפרשתי לעיל, כי מה שפירש הר"ב חלקו של חבירו דוחק הוא, כי חלקו

משמע שלו, ועוד דהעיקר היה חסר מן הספר, ועוד הואיל ולא נזכר במשנה לפי פי' הר"ב דין חצי חלקו, פשוט הוא שחלק חבירו דמאי:

משנה ח

שנים שקבלו וכו'. הפירוש שפירש התי"ט על פי דרך הרמב"ם אשר פי' במתניתין דלעיל, מתישב נמי על פי דרכי, ובירושלמי אין הוכחה לפי' הרב כלל, כי מ"ש הוא כתוב בירושלמי על ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא:

או שירשו או שנשתתפו. לרמוז דאחים בירושת ממון אביהם דינם כשותפים, הקדים ירשו לנשתתפו, אע"ג דדומה לשנים שקבלו שדה באריסות, יותר מירשו:

משנה יא

משלי הן חייב לעשר. מדרבנן, משא"כ בשל א"י דחייבים במעשר מדאורייתא, משום הכי לא כללם בחייב לעשר אחד:

משנה יב

ירק. הקדים לגלוסקאן שהוא לחם, דבהכי הוי רישא לא זו אף זו, דמעשר ירק דרבנן משא"כ הלחם:

מאה. הוא המספר שעל ידו נקרא המעשר מעשר, על שם עשר, שהוא מה שצריך להוציא מהמאה:

פרק ז

משנה ב

מזגו לו את הכוס וכו'. בשבת, הכי מוקים לה בירושלמי (עי' במלאכת שלמה). וה"ט דנקט הכוס, דיורה על הכוס הידוע, והוא של קדוש, ומשום הכי נקט השתיה, כי בשבת מסתמא היא קודמת לאכילה:

מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס. עם יציאתו מן הכוס יהיה וכו'. הכי מוקים לה בירושלמי (ה"ב ל.) כדי שלא יהיה מטלטל תרומה טמאה בשבת, ופי' הענין כך הוא, מעכשיו תהא תרומה, על מנת שאשתה ויצא השארית מפי הכוס, נמצא דבעודו שותה אינו שותה מדומע, דעדיין לא נתקיים תנאו שתהיה תרומה זו קדושה מיד, וטבל אינו שותה שהרי כשיגמור לקיים תנאו, דהיינו שיגמור לשתות ויצא השארית מפי הכוס, אז חלה עליו הקדושה למפרע, וכשחלה עליו הקדושה אין שם עוד חולין מעורבין בו:

הא למה זה דומה להיא דתנן בפ"ג דקדושין משנה א', האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום, מקודשת לשני מפני שלא חלו

קדושי השני עד אחר קדושי הראשון, שהוא אחר שלשים יום, וכל הקודם זכה, וכמו כן הכא אלו אמר תקדש התרומה הזאת אחר שאשתה, אין הקדושה חלה עליו כי אם דווקא אחר ששתה ולא קודם השתיה כלל, נמצא שאעפ"י שתקדש התרומה הזאת אחר שתיתו, מ"מ הרי הוא מפרישה על מה שכבר שתה, וזה אינו מועיל להוציאו מידי איסור שתית טבל, כי בעודו שותה הרי הוא כאלו לא אמר כלום, כאיש הזה שאין אמירתו שאמר קודם שלשים יום מועלת לאחר שלשים יום לבטל שתית כוסו אשר שתה האיש האחר בתוך אותו הזמן שקדש האשה הזאת, ואם אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ותו לא, אין ספק שנתקדשה מיד ואין שם מונע, וכמו כן הכא אלו היה אומר מעכשיו, תכף נתקדשה התרומה ונדמעה, דהרי היא תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה דלכ"ע מדמעת, אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום, הרי היא מקודשת ואינה מקודשת לשניהם, ואפילו לאחר שלשים יום, ואמרינן התם בש"ס דטעם הספק הזה הוא, משום דלא ידעינן האי ולאחר שלשים יום שאמר לה אי חזרה הוי ממה שאמר מעכשיו, או תנאה הוי ופירושו שהרי היא מקודשת מעכשיו אם לא יחזור בו עד לאחר שלשים יום, אבל אם יחזור בו קודם שלא תהא מקודשת, ואי חזרה הוי הרי היא מקודשת לשני כמו ברישא דמתניתין, ואי תנאה הוי בשנתקיים התנאי שלא חזר בו בתוך שלשים יום בטל קדושי השני, שהרי בקיום תנאו קדושים הראשונים תפסו למפרע קודם השני, מפני שאמר לה מעכשיו, ונמצא שלמפרע היתה כבר מקודשת כשקדשה השני, א"כ אפוא הכא דליכא למספקא בהא, דאנן מלמדין אותו לכתחילה שיאמר כך לתקנתו ולא לקלקלתו, ודאי לתנאה מכוין ולכן בקיום תנאו נתקדשה התרומה למפרע, ונמצא שמה ששתה היו חולין מתוקנים וכמו שכתבתי לעיל, ובזה נחה קושית הר"ש שכתב התי"ט:

בפיו. נלע"ד דדוקא הוא, שאין קביעות מקום כלל בכוס בצפונו או בדרומו, שהרי בנטייתו הכוס לשפוך ממנו, המשקה שבצפון הולך לדרום וכן להפך, מה שאין כן בפיו ובשוליו, שכששופך לאט יכול הוא לשפוך מה שבפיו לצד אחד, ומה שבתוכו לצד אחר, ומה שבשוליו לצד אחר, ואנן קי"לן דהפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, אם לא קבע לו מקום אינו פדוי, כמו שפסק הרמב"ם בפ"ד מה' מעשר שני, ואף כי בצפון או בדרום הכוס לכאורה קביעות מקום מקרי, מ"מ הואיל וא"א להפרישו כלו ממקום קביעותו, כי קצתו הולך לו ע"י השפיכה לצד האחר, הוי אינו ראוי לבילה ובילה מעכבת בו:

משנה ג

פועל שאינו מאמין לבעל הבית. נראה דלא תנן פועל חבר העושה אצל עם הארץ, אלא תנן פועל שאינו מאמין לבעל הבית, דמשמע שהוא אינו מאמינו דווקא, אבל לגבי אחריני נאמן הוא, לרבותא דאפילו בענין זה תנאי ב"ד הוא שיתן התרומות מעשר משל בעל הבית:

באחרונה. התי"ט טרח להביא ראיות על תיבת אחרון, שיורה אף על האמצעי, ושנקרא אחרון על כי קדמו אחר. ולנו ראיה ברורה לדבריו מדברי רז"ל הקדושים אשר כל דבריהם אמת וצדק, וז"ל הזהר הקדוש בר' ייבא סבא דמשפטים (דף קג.), אחרון, מקדמאה ואילך אחרון קרינן ליה ואחרון אקרי, תנינא [איהו ו]מיד אקרי אחרון, והכי קרי ליה קב"ה אחרון בגין דאתתקן למהוי אחרון, ולא יתוב כמלקדמין, תליתאה אוף הכי, וכן בכל זמנין מקדמאה ואילך הכי אקרי אחרון, והכי אצטריך למקרי אחרון, דאלמלא אתקרי מיד תניינא, הא פתיחו דפומא לאהדרא כמלקדמין וההוא בניינא אסתתר, מנ"ל מבית שני דכתיב (חגי ב, ט) גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, דהא מקדמאה ואילך אחרון אקרי, דהא לא יהיה פתיחו דפומא דההוא בניינא ינפול ויתהדר כמלקדמין, אוף הכי דא אחרון קרינן ליה, ובגין כך כתיב (דברים כד, ד) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וכו' ע"כ:

באחרונה. התי"ט הביא נוסחת הירושלמי אחרונות, ונוסחת התוספתא (פ"ח ה"ו עיי"ש) הבאות אחריהן. ואני בעניי אי לאו דמסתפינא הייתי מקיים גירסת מתניתין בענין זה, והוא דהאי באחרונה, ר"ל עם האחרונה הבאה אחר התשע, ופירושו הכי הוא, זו ותשע הבאות אחריה וכו', זו עשויה וכו', ומעשר שני יהיה קבוע עם האחרונה הבאה אחר התשע, כי זה הוא שיעורו, שהרי תשעים גרוגרות הוא רוצה לאכול, והנה הם כלם טבולים למעשר שני, ולכן הרוצה לעשר עליהם צריך שיפריש עשר גרוגרות, כי יהיו בין הכל מאה, וכשיוציא עשר מהמאה למעשר שני ישארו תשעים, ולכן הוא קובע מקום לזה המ"ש, בתשע הגרגרות הראשונות אשר קבע בהם המעשר ראשון, כי מאחר שהפריש עליהם התרומת מעשר הרי הם שלו, ואינו צריך להפריש אותם כלל כמפורש בדין הלוקח (עם) [מן] הנחתום, ובגרוגרת הבאה אחריה, שהם בין כלם עשר.

והא דלא אמרינן הכי בככר ובכוס, י"ל דהתם דמי ממש למפריש מהפיטור על החייוב אם היה עושה כן, שהרי קובע המעשר סמוך לתרומת מעשר, ולכן אם היה רוצה להפרישו משם, אין תלוי ברצונו לשנות מקומו, כי מקומו ניכר, אע"ג שאינו מסמן אורך ורוחב מקומו כמו בתרומת מעשר, כמפורש בפרקין דלעיל, כי כבר אמר סמוך לו,

ומשום הכי אינו יכול לשנותו אחר כך ולקרותו מ"ש, ומפני כך צריך לומר ומ"ש בצפונו או בדרומו בככר, ובפיו בכוס, אבל הכא הבאות אחריה, ברצונו תלוי להביא אחריה איזה גרוגרות שירצה, ולכן אף אם יראה הרואה שמפריש הבאות אחריה למ"ש, ויאמר לו הלא כבר אתה עשית אותם מעשר ראשון, הנה הוא יכול לומר לו אלו אחרים הם, כי הראויים לבא אחריה שקבעתי אותם למעשר ראשון הנחתים במקומם, כי כבר שלי הם ואיני צריך להפרישם עוד מאחר שקראתי שם לתרומת מעשר שעליהם, ופשוט הוא שלא נאמרה קולא זו אלא בדמאי, כי בודאי טענה זו בטלה, כי צריך להפריש המעשר ראשון כדי ליתנו ללוי:

רבי יוסי אומר לא יחשוך וכו'. וכותיה פסק הרמב"ם בפרק י"ט מה' מעשר, וטרח הכ"מ למצוא טעם למה לא פסק כרשב"ג בכלל דק"ל בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ וכו', או כת"ק, ולא מצא לו טעם כי אם שנגרר אחר פירושו שבמשנה דס"ל דלא פליג ר"י את"ק, ושפירוש חושך דת"ק אינו כמו שפירש הר"ב אלא להפך, ופירש כל המשנה על פי דרכו, וע"ש ותראה כי באמת פירוש דחוק הוא ולא יכלתי לירד לסוף דעתו הרחבה לפרש פי' דחוק זה דלא כפשטא דמתניתין, ולא כפשטא דתלמודא. **ולכן** נלע"ד דבחיבורו חזר בו מפירושו, ושדעתו כדעת הרב, ופסק כר' יוסי מהטעם אשר אכתוב, והוא דבב"מ פ"ז תנינן, אוכל פועל קישות אפילו בדינר, וכותבת אפילו בדינר, ר' אליעזר בן חסמא אומר לא יאכל פועל יותר על שכרו, וחכ"א מותר, אבל מלמדים את האדם שלא יהיה רעבתן ויהיה סותם את הפתח בפניו. ומסקנא דתלמודא הוא, דאיכא בין ת"ק לחכמים אבל מלמדין, דלת"ק אין מלמדין, ולחכמים מלמדין. ולכאורה קשה לת"ק, וכי מי סני ליה ללמד דרך ארץ לאדם להנאתו ולטובתו, דלא ס"ל מלמדין, והלא כתיב בתורה (משלי ג, יז) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, אלא ודאי דברים בגו איכא, דחייש ת"ק דיהיה תקנתו קלקלתו, ולע"ד אינו אלא דחושש שאם ילמדו אותו כך ימנע עצמו מלאכול די צרכו, ובזה ימעט במלאכתו של בעל הבית ויצא שכרו בהפסדו, ומשום הכי קאמר דאין מלמדין אותו, וזו היא סברת ר"ג דהכא, וחכמים לא חיישי להא, והלכתא כרבים, וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות שכירות, ומשום הכי לא פסק הכא כרשב"ג אלא כר"י, משום דהכי איתא בירושלמי (ה"ג ל:) רב חייא בר אשי בשם רב, תניי ב"ד שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית, ומעשר שני משל פועל. ואע"ג דאיתא נמי התם (ירושלמי שם) תני לא יחרוש וכו' לא ירעיב עצמו ולא יסגף עצמו מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית, ואיתא נמי התם דה"ה למלמד תנוקות, והיינו כר"ג,

מ"מ לא חש הרמב"ם להא ולא הזכיר דין זה לא בהלכות שכירות ולא בהלכות תלמוד תורה, על כי ס"ל דחכמים פליגי עלה וכמו שפירשתי לעיל:

משנה ד

הלוקח יין וכו'. כתב הר"ב ומתניתין כר"מ, דס"ל דאף בדאורייתא יש ברירה וכו'. ואע"ג דלפי פסק הרמב"ם אין הלוקח חייב לעשר אלא מדרבנן, עיין מ"ש בפרק ז' דאהלות משנה ג':

משנה ה

היו לו תאנים. הא קמ"לן דאע"ג דלא צריך להם כיין לקדוש, יכול להתנות. בזה נחה קושית התי"ט שהקשה, הא שמעינן ליה ממתניתין דלעיל:

והוא בבה"מ או בשדה. הואיל ולא קתני סתם והוא במקום אחר, נראה דלא הותר לו לעשות כן אלא בזמן שהוא טרוד בדבר מצוה או רחוק מביתו, אבל אם הוא קרוב לביתו ואינו טרוד בדבר מצוה, צריך שיתקן במעשה:

ומעשר שני בצפונו או בדרומו. אע"ג דתאנים הם, הכא לא קבע מעשר שני במעשר ראשון, מפני שקבעו סמוך לו בככר וכוס, ומהטעם שכתבתי לעיל במשנה ג' בד"ה באחרונה התי"ט הביא וכו' ע"ש:

משנה ו

הראשונה מעושרת. לא ידענא אמאי הטריח התי"ט עצמו לתקן לשון הר"ב, שכתב בענין זה שהמפריש מן הפטור על החיוב, לא אמר כלום, כדי שלא תקשה עליו הא דתנן בסוף פ"ה בתורם משאינו נקוב על הנקוב, או מדמאי על הודאי, דהוי תרומה ויחזור ויתרום. דאין אנו צריכים לצדדים שצדד כלל, ועיקר, כי כללא הוא דכל היכא דהפיטור הוא חייב מדרבנן, כגון משאינו נקוב ודמאי, אז הוי תרומה ויחזור ויתרום, אבל אי הוי הפטור פטור אף מדרבנן, או שכבר נפטר מכל וכל כגון הכא, אז אין תרומתו תרומה, דהכי תנן בפ"א דתרומות משנה ה' אין תורמין מן הלקט וכו', ולא מן החיוב על הפיטור, ולא מן הפיטור על החיוב וכו', ואם תרמו אין תרומתן תרומה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה"ת:

משנה ז

מאה טבל תשעים מעשר וכו'. ז"ל הירושלמי (ה"ז לג:) מה נן קיימין מאה טבל ותשעים מעשר, נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד, מאה טבל ושמנים מעשר, נוטל שמנים ושלש חסר שני עשרונים, מכאן ואילך על פי חשבון, ע"כ. ופירושו לע"ד הוא, שכשהטבל הוא מרובה על המעשר, לעולם אנו משוין אותו לו ומעריכים אותו לערך מאה ומאה, שהמעשר מפסיד אחד, אלא שהכא שהטבל מרובה, הטבל מפסידו, וכמו כן

העודף על המעשר מהטבל כמעשר חשבינן ליה, ומשום הכי כשהם מאה טבל ותשעים מעשר, נוטל תשעים ושתים חסר עישור אחד, התשעים הם המעשר, ואוקמינן להדי תשעים מהטבל, ולערך אחד למאה אנו מוציאין ומוסיפין על התשעים של מעשר תשעה עשיריות, ואלו התשעה עשיריות אנו מוציאים אותם מהתשעים של טבל, ומפני שהטבל הם מאה, נותרו עוד עשרה מהטבל, ואלו אנו חושבים אותם כאלו הם מעשר, ומוציאים מהם אחד, ואחד ותשעה עשיריות הם שנים פחות עשירית, ואלו השנים פחות עשירית נתנים לכהן בתרומת מעשר. ובהיותם מאה טבל ושמנים מעשר, נוטל פ"ג פחות שני עשיריות, והוא ממש על פי ערך זה, כי נוקי שמנים דמעשר להדי שמנים דטבל, ולערך אחד למאה יוציא מהשמנים של טבל שמנה עשיריות, ולהיות כי של טבל מאה הם, ישאר עוד ממנו עשרים, וכאשר אנו חושבים אותם למעשר צריך להוציא מהם שנים לתרומת מעשר, ושנים עם שמנה עשיריות הם שלשה פחות שני עשיריות, והא דאמר מכאן ואילך על פי חשבון זה, שכל עוד שיוסיף הטבל על המעשר יותר, יפסיד הטבל, ועל פי זה האי לא הפסיד כלום דמתניתין, ר"ל המעשר לא הפסיד כלום, משא"כ במאה טבל ומאה מעשר, דהמעשר מפסיד האחד כמו שכתב הר"ב, והפסד זה ר"ל שצריך להוציאה מהלוי בעל המעשר וליתנה לכהן כתרומת מעשר.

ואפשר שזו היא פי' הירושלמי דגרסינן התם (שם) אמר ר' יונה כיני מתניתא כל זמן שהטבל מרובה על המעשר מעשר לא הפסיד כלום, ע"כ. ולפי זה האי טבל מרובה, ר"ל מרובה איזה רבוי שיהיה, הן רב הן מעט, לא הפסיד המעשר כלום, כי אם הטבל ע"פ חשבון שכתבנו לעיל, זה היה נראה לכאורה פי' משנה זו על פי הירושלמי, ומ"מ איני מחליט שיהיה כן, על כי לא נתישב בלבי טעם השינוי שיש בין כשהטבל ישוה למעשר לכשהוא מרובה, ועוד שלפי דברי המפרשים ז"ל בירושלמי הנ"ל כיני מתניתא וכו', האי מעשר לא הפסיד וכו', אינו כן, אלא נקודו הוא מעשר, ואפשר שנתעלם ממני פי' אמיתי לירושלמי הזה, אבל אף על פי כן לא נתקררה דעתי בפירוש המפרשים ז"ל כי לכולהו אית להו פירכא, ובפרט לשון הירושלמי שכתבתי בתחילה אינו סובל פירושם כלל, לכן בתחינה ובקשה אשאל מאת ה' שיאיר עיני בתורתו להעמיד דין אמת לאמתו אכי"ר:

תשעים טבל ושמונים מעשר. אצטריך לאשמועינן דמאה טבל ותשעים מעשר לאו דווקא הוא, ולמפרשים ז"ל דמפרשים מרובה מעשר יותר מתישב, דאתא לאשמועינן דלא דיינינן ליה כיש לו פרנסה ממקום אחר, עד שיהיה העדפת הטבל מגעת לעשרה דווקא כשני המנינים האלה, והא דלא סמך בבא זו לבבא דמאה טבל ומאה מעשר, והפסיק ביניהם במאה חולין מתוקנים, יש לומר משום דדמי לדסליק מיניה דנוטל,

ומשום דהוא דומה לדסליק מיניה, איחר המעשר דוגמתו, אע"ג דבאותו ענין הוא הוא האוסר, ובזה נחה הרגשת התי"ט:

משנה ח

כדי וכו' מכל חבית וכו'. במעשה דר"א די"ט (ביצה טו:) מצינו דחבית גדול מכד, והיינו דפתח בו באמירה, וסיים בה בעשיה, לרמוז אמור מעט ועשה הרבה (אבות פ"א מט"ו) ועיין מ"ש במשנה ד' פ"י דב"ק:

דמאי מתחיל בהא ומסיים בתיו, כי על היותו האדם, נוטה אחרי הבלי העולם הזה הנברא בהא (עי' מנחות כט:), נשאר עם הארץ מושלל מידיעת התורה כמשא"זל, וחייב מיתה כמשא"זל (פסחים מט:) עם הארץ מותר לקרעו כדג, ואי בעי חיי, בהחזיק ידי לומדי תורה, כדכתיב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה (ועי' זוהר רע"מ צו כט.), וזהו תיו תחיה תיו תמות כמשא"זל (שבת נה.) על והתות תיו (יחזקאל ט, ד):

סליק מסכת דמאי. למי היא לדא מאי:

לושי ועשי עוגות אמנם לא כאיש דמאי.

כי הוא כחציר גגות אוכל כל והוא דמאי: